

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 13.

Onsdagen den 28 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 20, 21 och 24 innevarande månad.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 72, angående rätt för föreståndaren för Weibullsholms växtförädlingsanstalt H. A. K. Lamprecht och lärarinnan i kvinnlig slöjd i Sundbybergs skoldistrikt Augusta Pauline Walkendorff till viss tjänstårsberäkning för pension;

nr 80, angående försäljning av vissa kronan tillhöriga markområden;

nr 81, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), m. m.;

nr 82, angående ytterligare förstärkning av anslaget till frivilliga skytteväsendets befrämjande; samt

nr 83, angående beräkning i vissa fall av anställningstid för pension enligt kungörelsen den 7 december 1934 (nr 585) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

1) godkänna under punkten införd avlöningsstat för jordbruksdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1940/41;

2) till Jordbruksdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av 303,000 kronor.

*Anslag till
jordbruks-
departementet.*

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag vill med tillfredsställelse konstatera, att utskottet har behandlat huvudtiteln på ett från min synpunkt tillfredsställande sätt. Detta gäller visserligen inte samtliga punkter, men jag kan säga att det är riktigt i allmänhet och överhuvud taget.

Med hänsyn till nu rådande finansiella läge gällde det självfallet att bringa ned huvudtitelns slutsumma till ett lägre belopp än för det nu löpande budgetåret. Det är alldeles självklart, att svårigheter därvid måste uppstå, eftersom man rent subjektivt måste bedöma, huruvida anslagen skola skäras ned mer eller mindre på den ena eller den andra punkten. Lönekontona äro ju fastlåsta, och såvitt inte en allmän reducering av lönerna skall ske, äro dessa anslag ingenting att minska på. Det har då återstått att se, i vad mån man kun-

Anslag till jordbruksdepartementet. (Forts.)

de bringa ned kostnaderna på andra områden. I första hand har det därvidlag gällt anslag till olika korporationer, som driva en av staten understödd verksamhet, samt vidare omkostnadsanslagen för de olika verken och därutöver byggnadsanslagen och anslagen till produktionens främjande.

Minskningar av byggnadsanslagen och anslagen till produktionens främjande äro vanskliga i den mån som en arbetslöshet kan komma att inträda. I nuvarande läge kan man väl inte säga, att en minskning av dessa anslag skulle kunna inverka olägligt därvidlag, men skulle arbetsmarknaden utvecklas på ett ogynnsamt sätt, så är det tämligen uppenbart, att det på vissa områden av jordbruksdepartementets huvudtitel är möjligt att åstadkomma avsevärt ökade arbetstillfällen med jämförelsevis ringa utgifter av statsmedel. Avsikten är därför, som det har sagts i huvudtiteln, att längre fram under riksdagen äska anslag på beredskapsstat för att kunna sätta i gång viss verksamhet, som eljest inte kan igångsättas.

Beträffande omkostnadsanslagen har jag den personliga uppfattningen, att det kan vara nyttigt att försöka, om det inte går för sig att inom skilda verk och institutioner utföra ett relativt intensivt arbete även med något minskade omkostnadsanslag. Det kan därför vara skäl i att pröva sig fram och se, i vilken utsträckning verksamheten nu kan hållas i gång på olika områden.

I fråga om byggnadsverksamheten är det ju tyvärr så, att kostnaderna för närvarande stiga väsentligt på grund av de många tillstötande, kända omständigheterna. Jag har den uppfattningen, att det i längden inte går att bara räkna upp kostnaderna för statliga byggnader och byggnader, till vilka staten lämnar bidrag, utan vi måste väl ganska snart gripa oss verket an att se efter om inte byggnaderna eventuellt kunna utföras på ett något enklare sätt. Vi veta ju, att ett byggnadsbestånd inte räcker så oerhört länge. Den tekniska utvecklingen medför oavlåtligt moderniteter och kräver ändringar inom en icke alltför avlägsen framtid, och det är därför jag ifrågasätter, om man inte för närvarande lägger ner mycket mer pengar på stabiliteten och massiviteten i byggnadsbeståndet än som verkligen är behövt. Enligt mitt sätt att se verkar inte detta i den önskvärda riktningen för byggnadsverksamheten och alla de människor, som därav äro beroende. Så snart byggnadskostnaderna av olika anledningar stiga oproportionerligt, stoppar nämligen byggnadsverksamheten upp, därför att man inte vill försöka de andra vägarna. Jag har den bestämda uppfattningen, att man kan bringa ner byggnadskostnaderna rätt väsentligt för såväl statliga byggnader som byggnader, där det allmänna lämnar bidrag, genom att kanske minska på vissa utrymmen och avstå från onödigt stabilitet, även utan att underlåta något i fråga om de tekniska förbättringar, som utvecklingen medför. Detta gäller enligt mitt förmenande inte allenast i det närvarande krisläget, utan även under normala förhållanden.

I vissa anslagsfrågor har utskottet föreslagit ändringar. Som jag sade i början av detta anförande, är ju detta en omdömesfråga, och jag vill inte säga, att min uppfattning är riktigare än utskottets. Det är emellertid ett par punkter beträffande det förslag jag har förelagt riksdagen, som jag i detta sammanhang vill beröra.

Under punkt 123 i utlåtandet behandlar utskottet anslaget till ladugårdsförbättringar, och man säger där, att man i likhet med departementschefen av statsfinansiella skäl anser nödvändigt att minska anslaget till detta ändamål. Men med hänsyn till denna minskning säger utskottet också, att bidragstilldelningen bör begränsas till vissa i utskottsutlåtandet angivna områden.

Se vi nu först på anslagsbeloppet, så är detta precis detsamma i år som det för åren 1937 och 1938 av Kungl. Maj:t begärda och av utskottet tillstyrkta beloppet. År 1938 anfördes i huvudtiteln med hänvisning till vad mjölk- och

Anslag till jordbruksdepartementet. (Forts.)

mejeriutredningen hade sagt i sitt betänkande år 1933, att därest man verkligen skall gripa in för att hjälpa dem, som ha ekonomiska svårigheter att rusta upp sina ladugårdar, så vore det önskvärt med mindre anslag inom olika delar av landet för att, som man sade, få i gång en viss försöksverksamhet. Den s. k. ladugårdssakkunnigeutredningen har ju även företagit undersökningar och har förmenat, att vissa försök med ladugårdsförbättringar inom olika delar av landet vore angelägna inte minst ur statens synpunkt. På det sättet skulle hushållningssällskapen, som hittills närmast handhaft frågorna om ladugårdsförbättringar, få en bättre inblick i spörsmålen, vilket vore nödvändigt, därest, såsom riksdagen förra året godkände, ett större belopp på beredskapsstat skulle ställas till förfogande för detta ändamål. Förra året begärdes ju i proposition nr 242 ett anslag av 5 miljoner kronor på beredskapsstaten, vilket, som det sades, skulle vara till gagn inte allenast för de inom byggnadsverksamheten sysselsatta utan även för dem, som behövde dessa bidrag. Jag refererade i propositionen förra året, hur anslagen hade fördelats, och utskottet hade då ingen erinran mot det sätt, varpå anslagsfördelningen hade skett.

Jag kan nu nämna, att Kronobergs läns, Kalmar läns norra och Kalmar läns södra, Kristianstads och Malmöhus läns hushållningssällskap under dessa tre år erhållit vardera 5,000 kronor, som utgått under budgetåret 1938/39. Dessa anslag ha grundat sig på framställningar från människor, som med stort bekymmer ha sett framtiden an och som önskat mindre bidrag för att kunna genomföra en förbättring av ladugårdsbeståndet. Då jag har beviljat anslagen, har det skett dels emedan jag ansåg, att ett visst handtag borde ges på orterna i fråga, dels även av den anledningen, att jag tänkt mig, att om personer, som ha möjligheter att själva förbättra sina ladugårdar, på detta sätt få tillfälle att se, hur det tar sig ut sedan denna omändring är genomförd, så få de impulser till att själva göra någonting för att förbättra sina egna ladugårdar. Dessa bidrag av statsmedel skulle alltså enligt min mening också skapa ett gott föredöme, varigenom många andra förbättringar på detta område kunde åstadkommas.

Älvsborgs läns norra och södra hushållningssällskap ha också fått 5,000 kronor under de tre åren och hushållningssällskapet i Gävleborgs län ett lika stort belopp. Det har grundat sig på framställningar från respektive hushållningssällskap eller från enskilda, vilka framställningar då remitterats till hushållningssällskapen, som därefter inkommit med yttrande. Därefter följer Kopparbergs län, som har fått 10,000 kronor, samt Skaraborgs och Värmlands län, vilka under åren fått vardera 16,000 kronor. Hallands län, där det som bekant i skogstrakterna finnes många små och mindre bärkraftiga jordbruk och där ladugårdsbeståndet har varit särskilt dåligt, har fått 45,000 kronor under de tre åren. Jämtlands län har fått 53,000 kronor, Västernorrlands län 64,000 kronor, Västerbottens län 84,000, Göteborgs och Bohus län 90,000 och Norrbottens län 170,000 kronor. Av det för löpande budgetår beviljade anslaget är för närvarande inte allt utdelat.

När nu utskottet i år har föreslagit, att man skulle begränsa verksamhetsområdet till de norrländska länen jämte Göteborgs och Bohus län, och såsom skäl härtill anfört, att anslaget minskas, så är det enligt mitt sätt att se inte berättigat. Det är endast små anslag som hitintills ha beviljats till övriga län, och de ha där kunnat göra en viss nytta inom smärre områden. Det är väl ingen som vill förneka, att det kan förekomma sådana förhållanden även i de övriga länen, att det kan vara önskvärt att lämna mindre bidrag, och om detta komme i fråga — det är dock inte säkert att några framställningar inkomma — menar jag att det är oriktigt att begränsa Kungl. Maj:ts rätt att utöva denna verksamhet, lät mig säga inte såsom en hjälpverksamhet utan

Anslag till jordbruksdepartementet. (Forts.)

såsom en försöksverksamhet för att förbereda eventuellt kommande ladugårdsförbättringar såsom beredskapsarbeten. Jag vill därför såsom min mening uttala, att riksdagen handlar riktigare, om riksdagen följer reservanternas på denna punkt.

Sedan är jag angelägen om att närmare motivera begäran om bidrag till lantmännens byggnadsförening. Denna sammanslutning kom in till Kungl. Maj:t med en framställning om statsbidrag på över 50,000 kronor. Den har en särskild avdelning, som genomför rationalisering och standardisering för att få till stånd en masstillverkning av för uthusbyggnader avsedda delar, bland annat fönster med mera. Den svenska industrien kan enligt mitt sätt att se inte få priserna önskvärt ner, därest det inte av olika slag kan bli större serietillverkningar efter vissa standardsystem. Vi äro alla angelägna om att förbilliga byggnadsverksamheten, men för att kunna göra det, synes det mig av denna anledning vara välbetänkt att söka genomföra en rationalisering på det sättet, att man kan säga till de olika företag, som tillverka dessa produkter: »Det kommer att bli en åtgång på denna modell av väsentligt större storleksordning än den vanliga.» Den typ av fönster och vissa andra saker, som ifrågavarande förening åstadkommit och som vunnit allmänt erkännande av byggnadsexperten, börjar nu användas i ganska stor utsträckning och kan därför köpas ungefär 40 % billigare i närvarande stund än tidigare. Det är ju en många gånger framförd synpunkt, att industrien betingar sig oskäligen priser för sina fabriker, men de, som tala om detta, beakta inte alltid hur sönderplockad produktionen är för fabriker och verkstäderna. Det är naturligtvis inte möjligt att under dessa förhållanden producera för samma lägre kostnader som om en bestämd typ kan produceras i större utsträckning.

För att tillgodose det önskemålet har utskottet förordat det i propositionen begärda beloppet på 9,600 kronor. Därutöver har jag begärt 25,000 kronor just för verksamhetens utbyggande till olika delar av landet. Avdelningar ha ju bildats i olika län och fasta kontor äro redan upprättade i Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län. Men det är alldeles självklart svårigheter att anställa lämpliga personer där, innan verksamheten ännu kommit riktigt i gång. Jag utgick från den tanken, att om denna organisation kunde utveckla sig, så att den kom i närmare kontakt med de olika orterna, så bleve det ju mycket lättare att få fram sådana typer av byggnader, som passa vederbörande orter. Då det gäller byggnadsverksamheten i städerna, har det gjorts och kan naturligtvis göras mycket mer i detta hänseende genom initiativ av olika slag, ty det rör sig ju där om betydligt större belopp än på landsbygden. Förra året skrev också riksdagen om önskvärdheten av en undersökning, huruvida inte byggnadskostnaderna kunde nedbringas. Jag har den uppfattningen, att om enskilda utan förvärvssyfte vilja sätta in sin kraft för att åstadkomma någonting därvidlag, så kunna statsmakterna med mycket små bidrag uppnå, att det verkligen blir resultat på dessa områden. Kunde lantmännens byggnadsförening få sina experter fördelade litet ut över landet, så att man fick en mera allsidig kännedom om byggnadsförhållandena, skulle man enligt min mening i det långa loppet komma att spara pengar.

Utskottet anser nu, att man bör spara med hänsyn till det finansiella läget. Jag har naturligtvis, som tidigare nämnts, beaktat detta finansiella läge och då frågat mig: Är det riktigt att betala 25,000 kronor i detta fall än att betala 25,000 kronor, fördelade på vissa andra ändamål? Jag ansåg självfallet, att det var ekonomiskt riktigare att betala de 25,000 kronorna för att utvidga denna förenings verksamhet. Även om byggnadsverksamheten inte för ögonblicket har någon större omfattning, så är det enligt mitt sätt att se

Anslag till jordbruksdepartementet. (Forts.)

i alla fall angeläget att en förberedelse sker, till dess verksamheten utvidgas.

Jag erinrar därutöver om bostadsförbättringsverksamheten, som vi menade skulle pågå med hänsyn till angelägenheten att åtminstone skapa viss samsättning för de olika kategorier av medborgare, som ha intresse därav. Det är ju egnahemsstyrelsen, som handhar bostadsförbättringsverksamheten, och denna förening, lantmännens byggnadsförening, har nu börjat biträda styrelsen i fråga om en rationalisering av denna verksamhet såväl när det gäller planläggning av verksamheten som även då det gäller inköp av de olika byggnadsmaterielen. Kunna kostnaderna genom denna verksamhet bli mindre såväl för den enskilde som för det allmänna, så synes det mig ur det allmänna synpunkt vara välbetänkt att lämna föreningen visst stöd. Det är självfallet, att om man bygger fastigheter för mycket stora belopp, kanske i vissa fall miljoner kronor, så har man möjlighet att med hänsyn till de stora inköpen komma i åtnjutande av ett visst lägre pris. Men de flesta som bygga ute på landet ha ju inte denna möjlighet, och här har lantmännens byggnadsförening gått in för att gemensamt för de många anskaffa den materiel, som behövs. På det sättet åstadkommes en nedsättning av priserna på många för byggnadsverksamheten viktiga varor. I den mån det allmänna lämnar bidrag till byggnadsverksamheten på landsbygden menar jag därför att den verksamhet, som denna organisation bedriver, kan medföra en besparing för det allmänna.

Men jag går ännu längre och säger, att det rent av är ett allmänt intresse, att byggnadsverksamheten i allmänhet inom jordbruket kan förbilligas. Det är alldeles självfallet, att vi inte kunna bortse från ekonomiska kalkyler. Men om byggnadskostnaderna inom jordbruket stiga till mycket stora belopp, så måste det ju återverka på produktionens räntabilitet, och ytterst får hela det samlade folkhushållet medverka till att livsmedelsproduktionens räntabilitet blir tillfredsställande. Av den anledningen menar jag också, att man har skäl att försöka göra det bästa möjliga för att åstadkomma rationalisering på detta område, som berör de många i landet.

Jag anser alltså för min del, att riksdagen skulle ha mycket goda skäl för att bifalla det anslag till lantmännens byggnadsförening, som begäres i den kungl. propositionen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 2—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 11 och 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—60.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 61.

Lades till handlingarna.

Punkterna 62—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76—80.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 81.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av 3,657,300 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 28 av herr *Bengtsson* m. fl. samt II: 91 av herr *Hedlund* i Häste m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte dels besluta, att bidrag till hushållningssällskapens allmänna verksamhet skulle utgå med ett belopp av 2,800,000 kronor, dels ock under anslagstiteln Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av 3,757,300 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å de likalydande motionerna I: 28 och II: 91, till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1940/41 anvisa ett förslagsanslag av 3,657,300 kronor.

Herr Bengtsson: Herr talman! Då jordbruksutskottet funnit anledning att avslå motionerna angående anslagen till hushållningssällskapens allmänna verksamhet, ber jag, herr talman, att med några ord få förklara, hur motionärerna se på ärendet i fråga.

Jag vill då först erinra om att jag till fullo förstår den sparsamhet, som utan tvivel för närvarande behöver iakttagas, för att vårt försummade försvar skall kunna tillgodoses i största möjliga mån i den högeligen brydsamma tid vi nu genomleva. Men ingen av kammarens ärade ledamöter är väl blind för att livsmedelsproduktionen utgör en rätt väsentlig betingelse för vårt försvars effektivitet från flera synpunkter sett. Jag tar mig friheten återgiva vad som yttrades häromdagen i engelska underhuset av en framstående politiker, vilken anförde, att livsmedelsproduktionen för närvarande är av lika stor betydelse som de problem, vilka ha med armén och flottan att göra.

Nu är det sant, att vi stå ojämförligt mycket bättre rustade än år 1914. Denna oskattbara tillgång ha lantbruksstyrelsen, lantbrukssällskapen och hushållningssällskapen till stor del medverkat till. Genom hushållningssällskapens duktiga tjänstemän spridas nya rön till den enskilde lantmannen, vilka han i sitt dagliga arbete kan tillgodogöra sig för att framtinga ökade skördar ur den svenska jorden. Detta förhållande måste alla anse vara en stor nationell tillgång, eftersom en import av varor på detta område skulle bidraga till att föra en för tillfället knapp valuta ur det egna landet.

Under nu rådande förhållanden kan livsmedelsförsörjningen fortare än vi ana komma i ett bekymmersamt läge. Vi skola nämligen erinra oss, att tre

Anslag till hushållningssällskapen. (Forts.)

ting ofta äro förenade: krig, hunger och pest. Vi äro alla eniga om att, i den mån det är oss möjligt, försöka mildra de faror, som nu hota oss. Jag är övertygad om att genom våra hushållningssällskap kunna tillrättaläggas många ting av stor betydelse för våra försörjningsproblem, såväl då det gäller vårt folk som då det gäller foder åt våra husdjur.

Då i motsats till kungl. lantbruksstyrelsen, som begärt höjt anslag till hushållningssällskapens verksamhet, såväl landets jordbruksminister som ett enhälligt jordbruksutskott ansett tiden vara lämplig för att nedsätta det nuvarande anslaget till våra hushållningssällskap, har jag, herr talman, intet yrkande, utan har endast med dessa ord velat framhålla, huru motionärerna se på frågan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Enär herr statsrådet *Bagge* anmält sig vilja avlämna en kungl. proposition, avbröts nu behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående anordnande av skyddsrum för vissa museisamlingar.

Fortsattes föredragningen av jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Punkterna 82—103.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 104.

Lades till handlingarna.

Punkten 105.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 106.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

*Anslag till
gödselvårds-
anläggningar.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 30 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl. samt II: 66 av herr *Pettersson* i Rosta m. fl., vari hemställts, att riksdagen ville besluta att till bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å de likalydande motionerna I: 30 och II: 66, till Bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Herr *Nilsson, Bror*: Herr talman! Det är inte någon tillfällighet att jag väckt en motion om bibehållande av anslaget till gödselvårdsanläggningar vid det förutvarande beloppet, nämligen 300,000 kr., vilket skulle innebära en höj-

Anslag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)
ning av det i årets statsverksproposition äskade anslaget under denna punkt med 100,000 kr. Jag har nämligen i min egenskap av jordbrukskonsulent haft tillfälle att på nära håll se, till huru stort gagn för såväl den enskilde mindre bemedlade jordbrukaren som det allmänna detta anslag hittills varit. Med mycket små medel ha här åstadkommit stora verkningar. Svårigheten för den mindre jordbrukare, som vill förbättra sin gödselvård, ligger framför allt i att anskaffa medel till de kontanta utlägg, som gödselvårdsanläggningen medför. Får han aldrig så liten hjälp härtill och samtidigt ritningar och instruktioner om hur anläggningen lämpligast utföres, så gör han en jätteansträngning för att nå det eftersträvade målet: en god och tidsenlig gödselvårdsanläggning.

Huru betydelsefullt detta mål är för honom själv och för riket skall jag tillåta mig, herr talman, att med några siffror belysa. Siffrorna har jag delvis alldeles nyligen erhållit från föreståndaren för statens fasta försöksgård vid Lanna i Västergötland, varest sedan åtskilliga år intensiva försök bedrivits på detta hittills ganska litet klarlagda område.

Vilka värden representerar gödseln efter våra nötkreatur? (För enkelhetens skull skall jag begränsa mig till att tala endast om nötkreaturen.) Värdet växlar dels med marknadspriset på konstgödseln och dels med utfodringens beskaffenhet. Vid stark utfodring, ungefär 10 % över de gängse normerna, är värdet på den fasta spillningen för närvarande 55 kr. och på den flytande 45 kr., d. v. s. 100 kr. per år och djur. Vid måttlig utfodring, som ligger 5 % under normerna och som kanske kan sägas vara den vanligaste, är värdet på den fasta spillningen 50 kr. och på den flytande 30 kr., d. v. s. 80 kr. per år och djur. Vid mycket svag utfodring, 20 % under normerna, som alltså närmar sig svältutfodring, är värdet på den fasta spillningen 45 kr. och på den flytande 15 kr., d. v. s. 60 kr. per år och djur. Då här i landet för närvarande torde finnas 2.9 miljoner nötkreatursenheter, representerar gödseln efter dessa ett årligt värde av cirka 230 miljoner kr. Nu veta vi, att tillfredsställande gödselvårdsanläggningar förefinnas endast vid högst en tredjedel av landets alla brukningsdelar. Den förlust, som uppkommer på de två tredjedelar, som sakna sådana anläggningar, kan med visshet beräknas till minst 25 kr. per år och djur. Detta gör en samlad förlust på icke mindre än 48 miljoner kr. Under normala år kan ju denna stora näringsförlust för jorden ersättas genom inköp av konstgödsel, fastän detta måste sägas vara en dålig hushållning såväl för den enskilde som för landet; men skulle tillgången på konstgödsel bli knapp, vilket starkt kan befaras, så tillkommer det moment, som jag i min motion så starkt framhållit, men som utskottet i sin motivering för avslag icke funnit skäl att framhålla, nämligen att skördarna måste bli mindre och folkförsörjningen sålunda lida avbräck. Detta är för mig framför allt den avgörande synpunkten. Det talas ju om att vi i nuvarande hårda tid skola koncentrera våra krafter på försvarets stärkande och folkförsörjningens tryggnad. Jag måste säga, att det senare momentet icke kommer mycket till synes vid dagens behandling av jordbrukets huvudtitel. Vi få väl hoppas på det som komma skall, men enligt min mening hade det i nuvarande situation varit välbetänkt att öka i stället för att minska anslaget till gödselvårdsanläggningar och att göra detta såsom en nödvändig och nyttig åtgärd till folkförsörjningens tryggnad.

Här kunde jag lämpligen sluta detta lilla anförande, men jag skall tillåta mig, herr talman, att även upptaga till bemötande en tanke och en åsikt, som jag vet förefinnes inom breda lager av vårt folk. Man frågar sig: Varför vidtaga icke lantmännen själva utan bidrag en för dem själva och landet så nyttig åtgärd som iordningställandet av gödselvårdsanläggningar? Härtill

Anslag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

svarar jag först med en hänvisning till det av envar i denna kammare väl kända förhållandet om det svenska jordbrukets oerhörda skuldsättning. Denna uppgår ju till omkring 700 kr. per hektar jordbruksjord. Ett mycket stort antal jordbrukare på både större och mindre brukningsdelar kunna helt enkelt icke skuldsätta sig ytterligare för att göra än så behöfliga förbättringar på sitt fasta kapital. Detta kommer därigenom att sakta men säkert förfalla och försämrast. I synnerhet gäller detta byggnadskapitalet. En belysande bild härav få vi inom jordbruksutskottet, då vi skola tillstyrka försäljningen av vissa kronoegendomar. Enligt upprättade värderingar och beskrivningar ha dessa gårdar i allmänhet mycket dåliga byggnader. Varför? Den frågan behöver icke besvaras, vi känna den alla. Och därmed är jag inne på den andra synpunkten: det svenska jordbruket tär på sitt eget kapital. Det hankar sig fram i stor utsträckning tack vare jord som odlades och byggnader som uppfördes av fäderna under tider med helt andra arbetsbetingelser än de nuvarande, och denna kapitalexploatering kommer hela folket tillgodo i form av låga livsmedelspriser. Hela vidden av detta förhållande kan ställas i blyxtbelysning, om man gjorde det experimentet att i nuvarande tid gå ut i ödemarken och bryta jord samt uppföra nya byggnader och etablera ett jordbruk, vars avkastning skulle förränta kostnaden för dessa anläggningar. Vilka priser skulle dessa produkter betinga jämfört med de nuvarande? Det behövs icke stor fantasi eller räknekonst för att göra sig en föreställning härom. Min enkla slutledning av detta resonemang blir den, att staten har både intresse och skyldighet att se till att lantbrukets fasta kapital, särskilt dess byggnader, icke otillbörligt förfalla. Detta kan ske såväl genom direkta bidrag, en väg som vi ju slagit in på, dels genom dessa gödselvårdsbidrag och dels genom anslag till ladugårdsförbättringar, som också genom prisregleringar på jordbrukets produkter. Många, icke minst bland jordbrukarna, anse att endast den senare vägen bör beträdas, men jag för min ringa del hör till dem som anse båda dessa vägar framkomliga och lämpliga. Jordbrukaren, som är i behov av ett bidrag för sitt jordbruks utrustning och erhåller ett sådant, behöver icke betrakta detta som en nådegåva. Han lämnar sin tribut tillbaka i form av goda produkter till billiga priser. Blir hans jordbruk förfallet, lider han visserligen själv det största men därav, men till syvende og sist blir även hela samhället därav lidande. Gården är nämligen en integrerande del av hela samhällets ekonomiska mekanism.

Jag ser alltså detta bidrag till gödselvårdsanläggningar även såsom ett steg i rätt riktning mot ett mål, vilket utan tvivel kan rubriceras som ett samhällsintresse.

Då jag, herr talman, icke vunnit gehör för denna min uppfattning inom utskottet ens i form av en reservation, avstår jag från att yrka bifall till motionen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt.

Punkterna 107 och 108.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 109 och 110.

Lades till handlingarna.

Punkterna 111—119.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 120.

Lades till handlingarna.

Punkterna 121 och 122.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 123.

*Anslag till
ladugårds-
förbättringar.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till ladugårdsförbättringar för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 250,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kam-maren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 87, av herr *Mannerskantz*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att såsom direktiv för disponerande av bidrag till ladugårdsförbättringar för budgetåret 1940/41 skulle gälla, att detsamma finge disponeras av hushållningssällskap för avhjälpande av större missförhållanden beträffande ladugårdsbeståndet inom kommuner, företrädes-vis i Norrland, där detta särskilt betingades av bristande tillgång på lämpligt virke, långa avstånd, dåliga kommunikationer samt svag ekonomi.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Utskottet vill i anledning av förevarande motion erinra om att, då anslag för bidrag till ladugårdsförbättringar enligt beslut vid 1936 års riksdag började anvisas, detta skedde i första hand för att bereda jordbrukare inom vissa delar av Tärna och Dorotea socknar i Västerbottens län — där till följd av bristande tillgång på lämpligt virke, långa avstånd och dåliga kommunikationer ladugårdsbyggnaderna som regel vore av undermålig beskaffenhet — möjlighet att förbättra ladugårdsstandarden. Vid anslagsprövningen år 1937 beaktade utskottet, att bidrag främst skulle utgå till lantbrukare i Norrbottens län, vilka levde under likartade förhållanden som de i nyssnämnda båda socknar, samt till personer i Göteborgs och Bohus län, vilka hårt drabbats av där rådande arbetslöshet. Ehuru utskottet då ej ville motsätta sig, att bidrag skulle kunna utgå, förutom i de sistnämnda två länen, jämväl i andra län, där förhållandena vore likartade, förutsatte utskottet, att förevarande bidragsverksamhet betraktades som tillfällig och allenast betingad av särskilt ömmande förhållanden i vissa kommuner.

Då utskottet nu i likhet med departementschefen av statsfinansiella skäl anser nödvändigt att inknappa på ifrågavarande anslag för nästa budgetår, synes det utskottet mera än förut angeläget, att bidragstilldelningen förbehålles de trakter av landet, där hjälpbehovet torde vara störst. Utskottet vill i detta syfte uttala sig för att verksamhetsområdet begränsas något mera än som motionsvis föreslagits, i det utskottet anser, att bidrag må utgå allenast i de norrländska länen samt i Göteborgs och Bohus län.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

A) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, till Bidrag till ladugårdsförbättringar för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 250,000 kronor;

B) att motionen I: 87 må anses besvarad med vad utskottet anfört.»

Reservation hade avgivits av herrar *Anderberg*, *Gustafson* i Vimmerby, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Utskottet — — — (lika med utskottet) — — — kommuner.

Enligt vad departementschefen anfört skola jämväl för de nu äskade bidragsmedlen gälla i huvudsak samma villkor som förut. Bidragen komma

Anslag till ladugårdsförbättringar. (Forts.)

sålunda alltjämt företrädesvis de nordligaste länen till godo, med möjlighet dock för Kungl. Maj:t att i någon mån kunna tillgodose även andra län, där förhållandena äro likartade. Att denna möjlighet får stå öppen synes utskottet angeläget även med hänsyn därtill att det kan komma att bliva nödvändigt att såsom beredskapsarbeten i stor omfattning igångsätta ladugårdsförbättringar i landet. Om då hushållningssällskapen tidigare blivit något förtrogna med verksamheten, torde de ock vara mera förberedda för en sådan uppgift.

Med angivna uppfattning finner utskottet icke anledning till erinran mot vad departementschefen föreslagit i fråga om bidragens användning. Utskottet anser följaktligen, att den i ämnet väckta motionen icke bör föranleda någon åtgärd. För övrigt må tilläggas, att motionärens förslag synes föga avvika från den ståndpunkt, utskottet i likhet med departementschefen intagit.

På grund av statsfinansiella skäl biträder utskottet jämväl departementschefens förslag om minskning av anslaget för nästa budgetår.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

A) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, till Bidrag till ladugårdsförbättringar för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 250,000 kronor;

B) att motionen I: 87 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr Anderberg: Herr talman! Då herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet inledde debatten om detta utskottsutlåtande, uppehöll han sig särskilt vid denna punkt. Han ansåg att utskottets motivering lade vissa hinder i vägen för att fullfölja de hittillsvarande riktlinjerna för bidragen till ladugårdsförbättringar.

Inom utskottet har man enat sig om yrkandet, och det är endast i fråga om motiveringen som vi på reservanthåll ha en annan mening än utskottsmajoriteten. Såsom tidigare nämnts, har detta anslag till ladugårdsförbättringar inte utgått under så många år. Det tillkom först vid 1936 års riksdag, och det var då närmast avsett att bereda vissa jordbrukare inom Tärna och Dorotea socknar i Västerbottens län möjlighet att förbättra ladugårdsstandarden. Det var bristande tillgång på lämpligt virke, långa avstånd och dåliga kommunikationer som gjorde, att deras ladugårdar voro av särskilt undermålig beskaffenhet. Det visade sig sedan nödvändigt att utöka denna verksamhet till större områden, och vid 1937 års riksdag beslutades att bidrag skulle utgå även till lantbrukare i Norrbottens län, vilka levde under likartade förhållanden som de i Tärna och Dorotea, samt till personer i Göteborgs och Bohus län. Samtidigt uttalade utskottet, vilket uttalande blev riksdagens beslut, att man ej ville motsätta sig att bidrag skulle kunna utgå jämväl till andra län, där förhållandena äro likartade. Vid fjolårets riksdag höjdes anslagsbeloppet för detta ändamål från 250,000 kr. till 300,000 kr. Detta har varit orsaken till, såsom det nyss redogjordes för ifrån statsrådsbanken, att Kungl. Maj:t i sådana fall där behov förelegat kunnat ge mindre bidrag också åt vissa andra hushållningssällskap inom landet.

På reservanthåll äro vi nog på det klara med att behovet är störst i Norrland. Emellertid har det framkommit vid en undersökning, som verkställdts bland annat i Värmland, att ladugårdsbeståndet där var lika dåligt som i Västerbotten och Norrbotten. Också på andra håll är ladugårdsbeståndet i vissa obygder i lika dåligt skick. Det är detta som är anledningen till att reservanterna inte ha kunnat gå med på de inskränkningar i Kungl. Maj:ts rätt att använda detta anslag, som utskottet nu vill införa i sin motivering.

Anslag till ladugårdsförbättringar. (Forts.)

Vi ha på reservanthåll ansett, att Kungl. Maj:t bör ha frihet att ge bidrag i likartade fall även inom andra delar av landet. Vi ha från riksdagens sida i många betydligt större frågor haft ett synnerligen stort förtroende för Kungl. Maj:t och lämnat fullmakter av betydligt större räckvidd än som här ifrågasättes. Liksom majoriteten i utskottet anse vi, att anslaget huvudsakligen och företrädesvis skall komma de nordliga länen till godo, men vi önska också möjlighet för Kungl. Maj:t att i någon mån kunna tillgodose även andra län, där förhållandena äro likartade.

Att denna möjlighet hålles öppen är enligt vår mening till stort gagn också beträffande användningen av ett eventuellt kommande beredskapsanslag. Förslag kan förväntas om ett beredskapsanslag på 5 miljoner kr. till ladugårdsförbättringar, och skulle ett sådant anslag behöva tas i anspråk, blir det ju, såsom tidigare har sagts, bättre möjligheter att på effektivaste sätt använda det, när man har vissa undersökningar om behovet också inom andra delar av landet att gå efter.

Det yrkande vi reservanter kommit fram till är ungefär likartat med vad riksdagen fattade beslut om i fjol, och jag kan inte finna att det kan vara anledning att i år kringskära Kungl. Maj:ts rätt att använda anslaget på det för landet fördelaktigaste sättet. Jag har därför stannat vid att reservera mig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag.

Jag hemställer om bifall till reservanternas förslag beträffande motiveeringen till detta anslag.

Herr Hagström: Herr talman! I en s. k. enkel fråga, som undertecknad nyligen ställde till jordbruksministern, berördes just spörsmålet om fördelningen mellan de olika länen av här ifrågavarande anslag till ladugårdsförbättringar. Jag tillät mig därvid att sätta i fråga, huruvida riksdagens direktiv blivit rätt tolkade, då även ett så bördigt jordbrukslän som Malmöhus län erhållit bidrag från anslaget.

Det är med tillfredsställelse jag nu konstaterar, att jordbruksutskottet velat begränsa anslagets användningsområde och återföra det till de trakter, som ursprungligen avsetts, nämligen Norrlandslänen samt Göteborgs och Bohus län. Vid prövningen av denna anslagsfråga 1937 medgav jordbruksutskottet att bidrag, »på sätt departementschefen föreslagit», skulle kunna utgå jämväl till andra län, »där förhållandena äro likartade». Det är just detta medgivande som visat sig vara svårt att tyda och tillämpa, varför jordbruksutskottet nu velat utelämnas eller återtaga det.

På denna punkt är emellertid inte utskottets beslut enhälligt. Fyra reservanter ha nämligen ansett, att sydligare orter fortfarande borde få ha kvar möjligheten att erhålla del av anslaget. Det förefaller mig dock som om reservanterna bort kunna gå med på att låta de kargare orterna ensamma få behålla detta anslag. Jag kan inte tro att de bördigare orterna skulle bli alltför mycket lidande därpå. Jag erinrar blott om de stora anslag, som riksdagen beviljat för brödsädesodlingen i dessa trakter och som de kargare trakterna inte direkt få någon glädje av.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tjällgren: Herr talman! Som kammarens ledamöter behagade finna, är skillnaden mellan utskottets och reservanternas ståndpunkt i denna fråga mycket obetydlig. Både utskottet och reservanterna ha ju yrkat bifall till den kungl. propositionen, som innebär att riksdagen för det här ifrågavarande

Anslag till ladugårdsförbättringar. (Forts.)

ändamålet skulle bevilja 250,000 kr. Vad som skiljer reservanterna och utskottet åt är frågan om direktiven eller reglerna för anslagets användning.

Då detta anslag började utgå enligt beslut vid 1936 års riksdag, skedde det, såsom också framgår av utskottets utlåtande, i första hand för att bereda jordbrukare inom vissa delar av Tärna och Dorotea socknar i Västerbottens län hjälp vid förbättring av ladugårdsbyggnader. Vid anslagsprövningen nästa gång, d. v. s. år 1937, beaktade utskottet, att bidrag främst skulle utgå till lantbrukare i Norrbottens län, vilka levde under likartade förhållanden som de i nyssnämnda båda socknar, samt till personer i Göteborgs och Bohus län, vilka hårt drabbats av där rådande arbetslöshet. Utskottet ville ej motsätta sig att bidrag skulle kunna utgå även på andra håll inom landet, men utskottet förutsatte likväl, att förevarande bidragsverksamhet skulle betraktas som tillfällig och allenast betingad av särskilt ömmande förhållanden. Utskottet har nu i likhet med departementschefen ansett, att bidrag i fortsättningen bör utgå, men utskottet har också funnit, att det inte är lyckligt att man så att säga utplottrar det inknappade anslaget i alltför många och små delar. Det är från dessa utgångspunkter som utskottet nu har inskränkt sig till att föreslå, att detta anslag skall utgå huvudsakligen till de norrländska länen.

Jag skall inte vidare ingå på utskottets motivering, utan jag tillåter mig, herr talman, att med dessa kortfattade ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Herr Hagström framhöll vad jordbruksutskottet hade sagt 1937, men herr Hagström glömde då att meddela vad utskottet sagt 1938. Då yttrade utskottet, att det inte har någon erinran mot att det bedrivs en försöksverksamhet på skilda områden. Denna försöksverksamhet skulle igångsättas just med tanke på att man inte skulle stå alldeles handfallen utan vara bättre förberedd, därest det en gång i framtiden skulle bli aktuellt att disponera ett större anslagsbelopp på beredskapsstat för ladugårdsförbättringar. Av den anledningen har det enligt mitt förmenande handlats riktigt, när vissa mindre anslag lämnats jämväl till de sydligare länen.

Vad jag egentligen skulle vilja säga är att herr Hagström inte skall tro, att de jordbrukare i de sydligare länen, som fått bidrag av dessa medel, ha någon brödspannmål att sälja. Det är endast till små fastigheter som anslag beviljats. Jag tillhör inte dem som mena, att staten skall bekosta byggnader åt jordbruket för att jordbruket sedan skall kunna klara sig i konkurrensen, utan jordbruket får vara en ekonomisk produktionsapparat, som själv bekostar sina byggnader. Men det finns tyvärr även små jordbruk med byggnader, som inte äro önskvärda och som man bör försöka förbättra, så att de ur rent ekonomisk synpunkt bli någorlunda tillfredsställande. Det är dit som dessa anslag ha gått.

Jag vill därtill säga, att då hushållningssällskapen fått pengar till denna försöksverksamhet har jag varit angelägen att framhålla, att man inte skall förbättra ladugårdsbyggnader på sådana ställen där man kanske inom en icke alltför avlägsen framtid står färdig att sammanslå två fastigheter till en, ty det blir då ett helt annat byggnadsbestånd som behövs.

Jag skall också som ett konkret exempel nämna, att ett litet anslag, det är inte 5,000 kr. utan ett mindre belopp, har beviljats till en jordbrukare i Malmöhus län. Hans gård ligger inom Skanörs stad, och jag har besiktigt den vid flera tillfällen. Jag vill säga, att kunna de odla råg på den jorden, så är det många gånger inte utsikt att få mycket mer än utsädet tillbaka. Det är ett

Anslag till ladugårdsförbättringar. (Forts.)
fullständigt misstag om man tror, att detta jordbruks åkerjord är jämförlig med det sydskånska jordbruket som i allmänhet lämpar sig för brödsädesodling. Jordmänen är i många fall sådan, att den, åtminstone enligt mitt sätt att se, skulle vara planterad med skog i stället för att odlas. Men för närvarande finns det i många fall brukningsdelar på denna jord, och människorna som sitta på sådana gårdar måste ju dra sig fram på något sätt.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Såsom varande bohuslänning vill jag inte underlåta att uttala min tillfredsställelse över att utskottet har Bohuslän med bland de län, som i första hand böra ihågkommas med dessa bidrag. Jag skall nämna en omständighet, som kanske inte alla av kammarens ledamöter tänka på. Stenindustriens prekära läge har särskilt i de norra delarna av Bohuslän drabbat även jordbrukarna. Lantbruket drives där uteslutande av småbrukare, som vid sidan av sina karga jordbruk levat på körslor av sten till lastplatser m. m. för stenindustriens räkning. När nu denna industri har så gott som upphört, kan man säga, så bidrar detta till att jordbrukarna i norra delen av Bohuslän befinna sig i ett synnerligen svårt läge. Jag betraktar det därför såsom en liten uppmuntran, att utskottet uttalat sig så positivt som det har gjort beträffande det län jag representerar.

Jag vill med dessa ord, herr talman, endast yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hagström: Herr talman! I anledning av jordbruksministerns anförande ber jag att få försäkra, att jag visst icke förbisett vad jordbruksutskottet år 1938 hade anfört, nämligen att anslaget skulle få utgå även till andra län än till Norrlandslänen samt Göteborgs och Bohus län. Men jordbruksutskottet hade dock uppsatt ett villkor därvidlag, som det ser ut som om jordbruksministern möjligen skulle ha förbisett, det villkoret nämligen att hjälp skulle få gå till trakter, »där förhållandena äro likartade» med förhållandena i de nämnda länen. Och jag anser för min del icke att förhållandena i de trakter i Malmöhus län, som erhållit del av bidraget, äro likartade med förhållandena i de norrländska länen samt Göteborgs och Bohus län.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag vill endast erinra om att detta anslag från början tillkommit som hjälp till vissa jordbrukare uppe i fjällsocknarna. Sedan har det utvidgats till att även få utgå inom Göteborgs och Bohus län på grund av där rådande arbetslöshet. Vidare gick riksdagen år 1938 med på att bidrag skulle få lämnas även i andra delar av landet, där särskilt stort behov kunde anses föreligga.

Nu förhåller det ju sig så, som herr statsrådet mycket riktigt erinrade om, att det föreligger förslag om mycket större statlig hjälp för förbättring av ladugårdar, och i beredskapsstaten torde också, har det anmälts, komma att upptagas ett stort belopp för detta ändamål. Om detta blir fallet, komma dessa medel, det tar jag för givet, att avse förbättringsarbeten i hela landet.

Det är klart att det är mycket svårt att avgöra precis var de sämsta ladugårdarna finnas eller att peka ut dem, som äro de absolut sämsta och som böra ha anslag framför andra. Det anslag, som det nu är fråga om, är till en början tillkommet för en mycket begränsad del av landet, och det är också avsett att vara av mera tillfällig natur i avvaktan på att man kanske längre fram får ett mycket större anslag anvisat för ändamålet. Och då det nu av finansiella skäl befunnits nödvändigt att beskära anslaget, har åtminstone jag för min del stannat för att man också närmast bör hålla fast vid att det endast skall få komma till användning inom en begränsad del av landet.

Anslag till ladugårdsförbättringar. (Forts.)

Detta har varit anledningen till att jag ställt mig på utskottsmajoritetens sida. Nu har visserligen herr statsrådet anförts, att det kan vara till nytta att driva en försöksverksamhet, som skulle kunna skänka erfarenheter i frågan även till andra delar av landet. På detta vill jag emellertid svara, att skall man plöttra bort vad som blir kvar av detta relativt obetydliga anslag — jag utgår nämligen ifrån att den största delen under alla förhållanden måste gå till Norrland samt Göteborgs och Bohus län — med kanske några tusen kronor här och några tusen kronor där i de olika hushållningssällskapen, är jag rädd för att det inte blir så mycket glädje med det hela. Inte heller tror jag att man kommer att vinna några erfarenheter i fråga om det rent organisatoriska, som skulle kunna vara av särskilt nämnvärd betydelse.

Det är av dessa skäl, herr talman, som jag för min del stannat för utskottsmajoritetens linje. Jag medger dock att det i och för sig icke gäller någon så synnerligen stor stridsfråga.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna punkt, men jag måste ändock säga att jag finner det en smula märkvärdigt att man på sina håll kan vara så angelägen om att binda Kungl. Maj:t vid en viss form, när det gäller för olika landsändar att få del av detta lilla anslag. Jag skall visst inte förneka, att det föreligger ett särskilt behov av stöd i de delar av vårt land, som det här talats om — det har ju nyss vittnats om förhållandena i Bohuslän och även på andra platser. Men om herrarna hade varit exempelvis nere i Blekinge och sett byggnadsbestånden på en del småbruk, så är jag alldeles övertygad om att herrarnas uppfattning i denna fråga väsentligen skulle ha korrigerats. Jag skulle vilja fråga de jordbruksutskottets ledamöter, som voro med på studieresan där nere för ett par år sedan och som voro i tillfälle att på ort och ställe bese en hel del småbrukares såväl bostäder som ekonomihus, om det inte var beklämmande att se den uselhet och den fattigdom, som så bjärt träder en i ögonen. Tycka ni, mina herrar, att det inte kan finnas anledning att ge ett litet handtag också åt dem, som bo där nere?

Jag tycker att vi handla konsekvent, om vi följa reservanterna i denna punkt, och jag skall därför be, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter

Anslag till ladugårdsförbättringar. (Forts.)

särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Anderberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 45.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 124.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 125.

Lades till handlingarna.

Punkterna 126 och 127.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
lantmännens
byggnads-
förening.*

Punkten 128.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till lantmännens byggnadsförening för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 34,600 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten yttrat:

»Utskottet ser med tillfredsställelse, att en sammanslutning bland lantmännen bildats i syfte att främja en ändamålsenlig och förbilligad byggnadsverksamhet på landsbygden. I anslutning till de senare årens omfattande allmänna stödåtgärder för en förbättring av landsbygdens byggnadsförhållanden synes det visserligen utskottet naturligt, att statsmakterna söka understödja även åtgärder från enskilt håll med enahanda syftemål. I nu rådande bekymmersamma statsfinansiella läge, vilket icke torde kunna förväntas bliva förbättrat under den närmaste framtiden, måste dock utskottet ställa sig betänksamt inför förslag om anslag till nya ändamål. Detta så mycket mera som utskottet nödgats tillstyrka beskrningar av eljest välgrundade anslagsäskanden från redan tidigare statsunderstödda sammanslutningar på jordbrukets område. Emellertid vill utskottet icke ställa sig helt avvisande mot att jämväl nu ifrågavarande förening anvisas ett mindre statsbidrag för att kunna fullfölja sina betydelsefulla verksamhetsuppgifter. Vid bedömande av anslaget storlek har utskottet uppmärksammat, att Kungl. Maj:t under år 1939 tilldelat föreningen ett belopp av 8,000 kronor ur reservationsanslaget för bidrag till ladugårdsförbättringar. Utskottet anser, att understöd åt föreningen för nästa budgetår bör begränsas till 9,600 kronor eller så stort belopp som föreningen begärt såsom bidrag till försöksverksamhet, att användas enligt de närmare bestämmelser vilka Kungl. Maj:t kan finna skäligt fastställa.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, till Bidrag till lantmännens byggnadsförening för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 9,600 kronor.»

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Vid den nu föredragna punkten av utskottets utlåtande finnes ingen reservation avgiven, varför det måhända

Anslag till lantmännens byggnadsförening. (Forts.)

kan synas en smula egendomligt att jag nu tar till orda och kommer att sluta mitt anförande med ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I denna punkt har Kungl. Maj:t begärt ett anslag av 34,600 kronor till stöd för lantmännens byggnadsförening. Departementschefen har såväl i sitt anförande till statsrådsprotokollet som också i sitt anförande i kammaren i dag tydligt och klart sagt ut sin mening och anledningen till att han har begärt detta anslag. Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna följa Kungl. Maj:t utan har prutat ned summan till 9,600 kronor. Emellertid säger sig utskottet med tillfredsställelse se, att en sammanslutning bland lantmännen bildats i syfte att främja en ändamålsenlig och förbilligad byggnadsverksamhet på landsbygden; man har alltså även inom utskottet erkänt, att denna sammanslutning är av betydelse. Och min bestämda mening är, att den har och kommer att få en mycket stor uppgift att fylla.

Det är ju klart att den, som inte haft tillfälle att närmare sätta sig in i det föreliggande ärendet, måhända är benägen att med hänsyn till det sparsamhetskrävande tidsläget följa utskottets förslag. Det är ju fråga om ett nytt anslag till en förening, som endast existerat sedan januari 1939.

När jag nu utan tvekan är beredd att biträda Kungl. Maj:ts förslag, så har detta kanske sin främsta orsak i det förhållandet, att jag haft tillfälle att på nära håll studera föreningens nyttiga verksamhet. Och som speciellt det mindre jordbrukets representant måste jag erkänna, att lantmännens byggnadsförening, sedan idén om en allmän byggtjänst för jordbrukarna i och med föreningens tillkomst fått sin konkreta form, helt enkelt inte kan undvaras.

Jag skall inte öda många ord på frågan om det stora behovet inom vårt svenska lantbruk av en organisation som den här diskuterade. Det räcker med en hänvisning till att, om man undantar de mycket stora gårdarna, den svenska lantbrukaren vid byggnadstillfälle alltjämt får klara sig bäst han kan med egen hjälp och med bistånd av den sakkunskap i form av enklare lantbyggmästare, snickare, murare etc. som kan finnas till hands inom orten. Visserligen har den svenska staten sedan generationer lagt ned oerhörda belopp på utbildning av experter inom byggnadsfacket, men sådana fina herrar sänkte sig sällan eller aldrig ned till småbondens problem; de voro från början reserverade för städerna, för industrien och, vad landsbygden beträffar, för vägar och broar. Allting annat behövde förnyas, rationaliseras, behövde följa med sin tid, men bondens hus var bra som det var, där fick det duga med den enklare sakkunskapen.

Att staten har ett stort ansvar i fråga om här antydda missförhållanden är otvivelaktigt, och sedan frågan väl förts på tal kan ingen bestrida, att lantmännens byggnadsförening har sitt kanske största berättigande som ett försök att reparera denna i det långa loppet mycket dyrbara uraktlåtenhet. Här ha vi år efter år beviljat anslag på mycket betydande belopp till förbättringar av lantmännens byggen, det gäller bostäder lika väl som ekonomihus, och det har talats både hårda och rörande ord om de miserabla förhållanden, under vilka såväl lantbrukarna själva som deras kreatur fått leva. Det har också hänvisats till flykten från landsbygden som en följd av detta oefterrättliga och otidsenliga tillstånd, men det tekniska instrument, som skulle kunna taga hand om de stora förbättringsproblemen, det har man inte gjort mycket för att skapa och organisera. Utan tvivel är det bra med byggnadsbidrag och med socialt patos, men en jordbrukare kan också ha nytta av att få sin ladugård och sitt kök planerade efter vad som nu anses rationellt och tilltalande. Och det är här det brister, och brister i mycket hög grad. Man har ingen svårighet att få fram bevis härför. Man finner dem varhelst man kommer på den svenska landsbygden. Och man blir många gånger synnerligen förvånad

Anslag till lantmännens byggnadsförening. (Forts.)

över att den ena eller den andra detaljen i inredningen till och med i ett ganska nytt hus ser ut som den gör. Och vad beror detta på? Jo, det beror på att man inte haft någon sakkunskap till hands, som man kunnat få råd av. Och det är huvudsakligen detta missförhållande, som denna förening vill råda bot för. Det är helt naturligt att det varken kan vara småbrukaren själv eller hans tjänstefolk likgiltigt om arbetet i det ena fallet blir tungt och omständligt och i det andra fallet lätt och mindre tidsödande, och det är honom sannernigen inte heller likgiltigt om han kan köpa sin nya spis med trettio procents rabatt direkt från fabriken eller är tvungen att taga den till det dyrare priset från närmaste järnhandel.

Lantmännens byggnadsförening är till en del ett ritkontor, där i detta nu några av landets främsta experter verka för ändamålsenliga planlösningar och rationell byggnadsordning. Men föreningen är dessutom en byggtjänst i ordets vidaste mening, där jordbrukaren, som vill bygga, kan få hjälp med allting, som på något sätt hänger samman med hans planerade företag.

Särskilt är det två faktorer, som i detta sammanhang böra framhållas: för det första en rationellare och därmed billigare materialförmedling och för det andra en standardisering av de skilda byggnadsdelarna. Det är mig bekant, att lantmännens byggnadsförening trots sin relativt korta tillvaro redan utfört ett icke minst till sina ekonomiska konsekvenser ytterst betydelsefullt arbete för att skära bort lika onödiga som orimliga mellanhandsprovisioner, och det är mig också bekant, att föreningen lanserar den ena standardiserade byggnadsdetaljen efter den andra, varvid icke endast stora tekniska förbättringar erhållas, utan även en mycket väsentlig prisreducering.

Det har redan antytts, att utskottets avvisande hållning till väsentlig del torde få förklaras med en hänvisning till att den ifrågavarande föreningen är relativt ny. Men även här vill jag komma med den beriktigande anmärkningen, att det var på initiativ av inom jordbruk och byggnadsteknik synnerligen erfaret och kunnigt folk, som föreningen bildades, och att man hellre än att tala om ett alldeles nytt företag bör tala om en konsolidering av krafter, som långt tidigare verkat i samma riktning, men då splittrade och följaktligen med mindre verkan.

Det ordas i dessa dagar ständigt om sparsamhet såväl med statens som med den enskildes medel, men det skall enligt min mening vara förnuft också med detta. Och jag skulle för min del, och jag har därvid skäl och rätt att tala å samtliga svenska jordbrukares vägnar, finna det ytterst beklagligt om den riksgagnande sammanslutning, varom nu är fråga, för den nedprutnings skull, som utskottet utan tvingande skäl företagit, skulle se sig nödsakad höja det hittills knappt beräknade arvudet för sitt arbete och, vad än värre är, taga provision på förmedlade varor, vilket hittills icke gjorts.

Lantmännens byggnadsförening representerar ett av de nyttigaste och bästa uppslag, som på många år, ja årtionden, framkommit till det svenska jordbrukets fromma, och jag skulle för min del icke ett ögonblick ha tvekat att lägga min röst även för ett ännu högre anslag än det av Kungl. Maj:t föreslagna, därest en sådan proposition framkommit. Nu ber jag, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att tillkännagiva och få till kammarens protokoll antecknat, att jag, ehuru jag inte antecknat mig som reservant, inom utskottet röstat för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag har gjort detta, emedan jag tror att den ifrågavarande föreningen har en verklig uppgift att fylla.

Lantmännens byggnadsförening, som den heter, har till syfte att verka för

Anslag till lantmännens byggnadsförening. (Forts.)

en ur allmänt organisatorisk, ekonomisk och hygienisk synpunkt ändamålsenlig och tilltalande bebyggelse på landsbygden samt att lämna lantmännen råd och hjälp i allt, som berör jordbrukets byggnadsfrågor. Jag tror att föreningen också har en särskild uppgift att fylla, när det gäller att göra inköp av byggnadsmateriel. Vi veta alla att det på detta område finns en hel del truster och monopol, som för den enskilde jordbrukaren inte äro så lätta att komma till rätta med, när det gäller prisuppgörelser o. s. v. Genom denna förening kan man åstadkomma mycket förmånligare priser vid inköp av byggnadsmateriel, cement, tegel, trä, järn, vattenledningsrör och mycket annat. Jag har mig bekant att föreningen lyckats nedbringa priserna betydligt under de priser, som fått betalas, när enskilda gjort samma inköp, och detta tycker jag är en synnerligen god sak.

Det är riktigt vad departementschefen yttrat och som finnes återgivet i utskottsutlåtandet på sidan 75, nämligen att »landsbygdens byggnadsfrågor ha på senaste tiden tilldragit sig en allt större uppmärksamhet. Bland annat har ett starkt behov gjort sig gällande att skapa möjligheter för ett snabbt tillgodogörande av nya rön i standardiserande och förbilligande syfte. Betydelsen av att tillvarataga alla rationaliseringsmöjligheter är särskilt framträdande i fråga om byggnadsproduktionen för lantmannanäringarnas behov.» Jag skall be att på det kraftigaste få understryka detta uttalande.

Jag tänker inte närmare syssla med den motivering, som utskottet anfört. Den föregående ärade talaren har ju mera ingående sysslat därmed. Jag skall alltså, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Då de båda föregående talarna uppträtt emot det resultat, som utskottet kommit till utan att reservation förelagat, och då jag anser att det bör framkomma ett yrkande till förmån för utskottets förslag, skall jag be att i någon mån få motivera de synpunkter, som utskottet anlagt.

Saken dryftades ganska ingående i utskottets plenum, och jag förmodar att detta var fallet även på första avdelningen. Man ansåg bland annat att det har sina sidor att just i de tider, i vilka vi nu leva och då man måste begränsa anslagen så mycket som möjligt, införa nya poster i budgeten, och att man därför borde gå fram med största möjliga försiktighet. Det visade sig då inom utskottet, att experimenterandet med nya modeller och standardiserade delar i fråga om byggnaderna måhända var en sak, som man inte borde motsätta sig, men att den del av anslaget, som skulle utgöra organisationsbidraget, knappast var lämplig att nu taga upp i budgeten. Det är ju många företag inom vårt land, liksom i andra länder, som äro nyttiga på många sätt, men långt ifrån alla dessa ha statsbidrag, och de klara sig bra ändå. Man skulle t. ex. här kunna tänka sig utvägen att denna byggnadsförening, om den får en tillräckligt stor omfattning, genom centrala inköp av byggnadsmateriel kan lämna sina medlemmar dessa varor till ett avsevärt billigare pris än vid enskilda inköp, men ändå betinga sig en mellanskillnad för täckande av omkostnaderna, som skulle kunna gå till belopp, som äro avsevärt större än det anslag, det här är fråga om.

Vidare framfördes den synpunkten inom utskottet, att man just nu knappast får räkna med att byggnadsverksamheten kommer att bli så omfattande. Det kommer måhända att bli en tynande tillvaro för denna förening just under den tid, som vi nu ha framför oss. Med nödvändighet måste det bli en minskning i verksamheten, och då kan det hända att denna förening, även om den får sitt organisationsbidrag, kommer att ha tynat av så pass mycket, att den,

Anslag till lantmännens byggnadsförening. (Forts.)
när krisen, som säkerligen blir långvarig, en gång är över, i alla fall i realiteten inte finns till. Det är bättre att sätta i en aktion för en sådan sak som denna, om man överhuvud taget vill göra det, vid en tidpunkt då byggnadsverksamheten kan beräknas få ett stort omfång. Utskottet har följaktligen ansett, att tidpunkten inte är så lämpligt vald just nu.

Därtill kommer att man måste räkna med den omständigheten, att det ingalunda är säkert att det just är denna förening, som har framtiden för sig. Man har också ansett att hushållningssällskapen, som ju i många län ha spelat en mycket stor roll även när det gäller att vägleda jordbrukarna i fråga om husbyggnader, skulle kunna vara rätt forum för att driva denna utveckling framåt. Det framhölls också att hädanefter, när egnahemsverksamheten blivit omlagd, komma egnahemsnämnderna i varje län sannolikt att få tillgång till arkitekter. Då skulle hushållningssällskapen även i de län, där man inte förut hunnit så långt på detta område, få möjlighet att driva byggnadsverksamheten inom jordbruket framåt med tillhjälp av egnahemsnämndernas arkitektoniska sakkunskap. Det är knappast säkert att det är lämpligt att splittra verksamheten på alltför många organ. Detta var ett av de avgörande motiven för utskottets ståndpunkt, nämligen att det skulle kunna vara lämpligare och enhetligare att göra hushållningssällskapen till vägledare även när det gäller lantbrukets byggnadsfrågor.

Vidare kan jag ju yppa, att det också framfördes bestämda klagomål från vissa håll över att det arbete, som byggnadsföreningen åstadkommit, var undermåligt eller i varje fall inte det bästa. Man hade ofta fått mycket förmånligare och klokare förslag från hushållningssällskapens egna arkitekter. Det var sålunda även ett litet tvivel om att detta var det lämpliga organet, som gjorde att utskottet i sin helhet kom på avslagslinjen.

Herr talman! Jag skall inte utveckla detta ämne mer — det var visserligen ytterligare några andra synpunkter, som kommo fram, men jag har redan anfört huvudsynpunkterna. Jag skall med anledning av vad jag här anfört be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Mannerskantz sade, att det finns många olika organisationer och sammanslutningar, som göra nytta på skilda sätt utan att ha statsbidrag. Han menade, att den förening det nu gäller får skaffa sig inkomster på annat sätt för att kunna fortbestå. Ja, herr Mannerskantz tänker väl inte, att de 25,000 kronor det här gäller skulle räcka till föreningens verksamhet, utan den måste skaffa sig inkomster även genom sin verksamhet. Men då herr Mannerskantz nämnde, att det i vissa delar av landet ibland gjordes upp byggnadsförslag, som äro mindre tillfredsställande, menar jag, att man skulle ordna det så, att lantbrukarna på olika håll finge tillgång till en viss sakkunskap, och denna skulle sedan, när det gäller själva förmedlingsverksamheten, samlas i en central. Ty det är klart, att om lantbrukarna köpa för en miljon kronor om året, kunna de köpa billigare, än om de köpa för 10,000 eller 100,000 kronor per år.

Vad sedan angår det resonemanget, att nu kommer allting att ligga nere, så påminner det mig om 1933, då vi anslogo medel för att sätta i gång viss verksamhet men inte hade förberett någonting, och därför kom det inte i gång förrän lång tid var förfluten. Därför synes det mig vittna om förutseende, när man försöker experimentera ut olika metoder för att sätta en reell verksamhet i gång, när en sådan blir ifrågasatt.

Jag kan därutöver nämna, att beträffande bostadsförbättringsverksamheten, som riksdagen årligen beviljar medel till, har egnahemsstyrelsen trätt i sam-

Anslag till lantmännens byggnadsförening. (Forts.)

arbete med ifrågavarande organisation, därför att egnahemsstyrelsen menar, att det medför en viss nytta att ha en enhetlig ledning över det hela med utbildade experter, som sedan kunna skickas ut på olika håll i landet och dela med sig av sina erfarenheter.

Detta är ingen riksviktig sak, men jag har velat säga några ord därom. Jag har ansett det angelägnare att ge 25,000 kronor därtill än till någonting annat i budgeten ifrågasatt men utelämnat ändamål. Jag har ansett det ur statens synpunkt vara inte en utgift utan en besparing att ge detta anslag. Då vi diskuterade byggnadsproblemet förra riksdagen och bestämt uttalade oss för att vidta förbilligande åtgärder, fanns det många, som uteslutande diskuterade om arbetslönerna. Det är klart, att de ha sin betydelse, men tro inte herrarna, att materialinköpen också äro av avsevärd vikt, ja i många fall kanske äro av mycket större betydelse? Skall man försöka angripa det onda och komma till någon rätsida, skall man inte uteslutande se på ena sidan av saken, utan man får även granska den andra och på det sättet söka skapa bättre förhållanden.

Herr Granath: Herr talman! Då jag biträtt utskottets förslag, har jag gjort det främst på grund av ett av de skäl, som i utskottet framhöllos mot den kungl. propositionen, nämligen att när man på nionde huvudtiteln gått in för en begränsning av anslag, som hade varit minst lika behjärtansvärda som detta, bör man under nuvarande tider inte gå in för några nya anslag.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Stockenström: Jag vill inte dölja för kammaren, att under utskottsbehandlingen av detta ärende restes från vissa håll mycket bestämda krav på att man inte skulle tillstyrka något anslag alls till denna byggnadsförening. De skäl, som därvid framfördes, inte av mig, men av vissa andra, inneburo närmast, att man var tveksam om huruvida detta var den lämpligaste vägen att hjälpa lantmännen att rationalisera och förbättra byggnadsverksamheten. Det uttalades tvekan om det fanns anledning att jämte alla de andra föreningar, som redan finnas på jordbrukets område, försöka åstadkomma en ny, hela riket omfattande förening med detta speciella ändamål, eller om inte syftet kunde nås genom att jordbrukarnas centrala inköpsföreningar medverkade vid anskaffande av material och framför allt genom att det anställdes speciella byggnadskonsulenter, närmast anslutna till hushållnings-sällskapen eller eventuellt till egnahemsnämnderna i länen.

Det framfördes som sagt förslag i utskottet om att man helt och hållet skulle avstyrka denna framställning om anslag, men kompromissvis enades utskottet om att dock förorda det belopp, som här är angivet, nämligen 9,600 kronor för en viss gren av föreningens verksamhet, nämligen försöksverksamheten. Det gällde försök rörande utrymmesbehovet i lantmannabyggnader, användningen av olika slags material o. s. v., och det ansågs, att just detta var av en så viktig natur och att det var ett så allmänt intresse, att en sådan försöksverksamhet bedreves, att man kunde gå med på detta anslag även på det håll, där man av de skäl jag nyss nämnde egentligen ställde sig avvisande mot att överhuvud taget en ny förening skulle få statsunderstöd.

Härtill har emellertid naturligtvis också kommit en synpunkt som andra talare framhållit, nämligen att det här gäller en förening, som inte tidigare åtnjutit statsunderstöd. När vi veta, att regeringen på goda skäl i nuvarande läge sett sig nödsakad att begränsa anslagen till en hel del redan i gång varande föreningar, har man ställt sig mycket betänksam inför att anvisa ett

Anslag till lantmännens byggnadsförening. (Forts.)
alldeles nytt och till på köpet relativt stort anslag till en förening, som inte förut åtnjutit dylikt.

Herr talman! Jag har med dessa ord bara velat ytterligare motivera de synpunkter, som varit avgörande för utskottet i dess helhet, då det stannat för det här föreslagna anslaget, 9,600 kronor.

Herr **Anderberg**: Mot det anslag, som här föreslagits, har huvudsakligen anförts, att det är nytt. Utskottets motivering är ju synnerligen välvillig mot Kungl. Maj:ts förslag, men man har inte, på grund av att det gäller ett nytt anslag, kunnat gå med på hela den summa regeringen begärde. För min del anser jag emellertid den fråga, som nu har bringats under diskussion, så betydelsefull, att utskottet trots det allmänna kravet på återhållsamhet beträffande nya anslag, likväl bort kunna inta en mera positiv hållning. Det program, som lantmännens byggnadsförening gjort till sitt och följt i sin verksamhet hittills, innebär till icke oväsentlig del vad staten bort göra långt tidigare. Man vet, vilken ringa möjlighet landsbygdens folk har att för sina byggen utnyttja de tidsenliga tekniska framstegen, och man kan ifrågasätta, om det inte bör rubriceras såsom ett slöseri av betydande mått att bevilja anslag t. ex. till ladugårdsförbättringar, när det med visshet kan förutsägas, att praktiska möjligheter saknas för att dessa pengar verkligen komma till avsedd användning. Även landsbygden måste vara med och ta vara på de framsteg, som göras i rationaliserande och förbilligande syfte. Det har ju i många år talats här i riksdagen om nödvändigheten av att förenkla och förbilliga de svenska lantmännens byggnadsföretag och överhuvud taget all byggnadsverksamhet, och fjolårets riksdagsdebatter präglades i hög grad av detta önskemål. Men när man sedan gör ett försök därtill, och ett förnuftigt försök, då tvekar man, därför att det är ett nytt anslag. Det är en nymodighet, man vågar inte fortsätta vägen framåt. Av känslökäl och obekantskap om vad saken i själva verket gäller går en hel del emot det. Man har ansett det vara ett sydsvenskt intresse, och därför har man inte heller haft samma förståelse. Men det skall ju komma från något håll, och meningen är, att det skall bli en riksorganisation. Den har redan nu växt ut åt flera håll, och det är meningen, att det redan inom kort skall bildas nya kontor i Östergötland och Västmanland.

Såväl i debatten här som i utskottet ha vissa fall dragits fram, då medverkan från föreningens sida varit dyrbar. Man har inte tänkt på att denna inte endast är ett ritkontor utan lämnar en allmän service, där man också hjälper med billigare materiel och utövar viss kontroll över hur arbetet fortskrider. Det är ett ovedersägligt faktum, att det stora flertalet av dem, som genom lantmännens byggnadsförening fått råd och hjälp till en rationell, arbetsbesparande planlösning och avsevärt förbilligad materiel, till byggnadskontroll och förmånliga kontraktsuppgörelser, ha förklarat sig vara mycket tillfredsställda med föreningens sätt att arbeta och dess existens överhuvud taget. Hushållningssällskapen ha ju, såsom här tidigare sagts, ställt ritningar till lantmannabyggnader till förfogande, men de ha inte kunnat fullfölja hjälpen på samma sätt som denna förening.

Ofta råder den vanföreställningen, att bara man har en ritning, skall man själv klara resten, och den ritningen har man varit van att få gratis av en byggmästare på orten. Om man sedan får betala den många gånger om genom fördyrade byggnadskostnader, tänker man inte på. Det är på tiden, att man på landsbygden gör sig kvitt detta kostsamma självbedrägeri, och det är också på tiden, att man lika såväl på landsbygden som inom andra områden, i städer och på tätbebyggda orter, får del av de framsteg och den vidgade

Anslag till lantmännens byggnadsförening. (Forts.)

yrkeskunskap, som präglar byggnadsfacket av i dag och som hittills huvudsakligen kommit de större orterna till godo.

Efter mitt förmenande är lantmännens byggnadsförening en alldeles utmärkt inrättning, och dess enda fel är, att den inte kommit till långt tidigare. Jag anser, att riksdagen har allra största skäl att uppmärksamma denna företeelse och på allt sätt hjälpa till att befordra dess snabba utveckling och utbredning över landet. Trots tidsläget tala de starkaste skäl för att Kungl. Maj:ts förslag följes i detta fall. Jag har deltagit såväl i avdelningen som i utskottet och där gjort samma yrkande. Jag fullföljer nu detta genom att även här i kammaren yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Endast ett par ord till herr Mannerskantz! Han ville göra gällande, att det redan nu finns möjlighet för jordbrukarna att erhålla inköspriser, som understiga dagsläget, och därför är det inte alls nödvändigt med en sådan här organisation för att försöka komma till bättre priser. Det är möjligt, att en del jordbrukare, särskilt skulle jag tro de som ha större jordarealer, kunna nå ett sådant resultat, men jag tror, att det i stort sett är ganska svårt för de mindre jordbrukarna att erhålla några sådana fördelar. Därför anser jag, att rätta vägen är att försöka lösa problemet genom en sådan organisation som den nu ifrågavarande.

Herr Mannerskantz nämnde vidare, att denna uppgift kunde skötas av hushållningssällskapen. Ja, jag skulle inte ha någonting däremot, men jag tror, att det för närvarande är omöjligt. Såsom vi alla känna — och det talas ju så mycket därom i våra dagar — äro hushållningssällskapen redan nu överhopade med arbete. Det går icke, såvitt jag förstår, att lägga fler arbetsuppgifter på dem. Därför anser jag dem uteslutna härvidlag.

Vidare har det sagts, att detta skulle vara ett sydsvenskt intresse, och därför skola vi inte vara med om det. För mig spelar det ingen roll, om ett gott förslag kommer från Skåne eller översta Norrland. Jag kan vara med om vilket som helst, bara det är ett bra förslag. Därför har jag ingen anledning att gå ifrån mitt här framställda yrkande, nämligen om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Alfred*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen,

Anslag till lantmännens byggnadsförening. (Forts.)
reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 129—137.

Lades till handlingarna.

Punkterna 138—156.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 157.

Lades till handlingarna.

Punkterna 158—160.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 161.

Lades till handlingarna.

Punkterna 162—164.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 165.

Lades till handlingarna.

Punkterna 166—183.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 184.

Lades till handlingarna.

Punkterna 185—187.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 188.

Lades till handlingarna.

Punkterna 189—191.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 192.

Lades till handlingarna.

Punkterna 193—225.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 226.

Lades till handlingarna.

Punkterna 227—234.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 235—237.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för avhjälpande av stråfoderbrist på Öland, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatsens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—45.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

Punkterna 47—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

Punkterna 59—70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72—80.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel till luftskyddsanordningar vid telegrafverket m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag under försvarsdepartementet till kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond.

Punkterna 1—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av i statsverkspropositionen gjord framställning om anslag till inköp av fastighet för beskickningen i Lima;

nr 41, i anledning av i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag under handelsdepartementet till kapitalinvesteringar i fonden för förslag till statsverket;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för förstärkning av flygvapnet jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta om tilläggsavgift för vissa postexpeditioner vid postverkets expedition å centralstationen i Stockholm, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 15 juni 1934 (nr 300) om sparbankernas säkerhetskassa, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 12, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. *Lagförslag om skyldighet att anordna skyddsrum m. m.*

Genom en den 6 februari 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 43, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t dels föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., dels ock anhållit om riksdagens yttrande över ett propositionen vidfogat förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364).

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft fyra i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

i första kammaren:

nr 145, av herr *Nordenson*, och
nr 146, av herrar *Lindblom* och *Ekman*; samt

i andra kammaren:

nr 201, av herr *Dahlbäck* m. fl., och
nr 202, av herr *Eriksson* i Stockholm.

I motionerna I: 146 och II: 202, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i ifrågavarande lagförslag, att till de fastighetsägare, som på grund av lagen bleve skyldiga att i nu befintliga fastigheter anordna skyddsrum, finge på därom gjord ansökan utgå statsbidrag med högst två tredjedelar av den verkliga kostnaden och på samma villkor i övrigt, som vore i förevarande hänseende bestämda för kommuner samt ägare av viss anläggning eller inrättning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att det genom förevarande proposition, nr 43, framlagda förslaget till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. måtte av riksdagen antagas;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid sin granskning av det genom propositionen framlagda förslaget till kungörelse om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364) icke funnit anledning till erinran mot detsamma; samt

C) att de i ärendet väckta motionerna, I: 145 och 146 samt II: 201 och 202, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Herr Lindblom: Då utskottet icke funnit anledning att närmare beakta de framförda motionerna, ber jag, herr talman, att med några ord få angiva en del synpunkter på de i högsta grad allvarliga frågor, som det här gäller.

Det råder säkerligen ingen tvekan om nödvändigheten av de här föreslagna åtgärderna, men det är det sätt, på vilket frågan lösts, som väckt ett visst missnöje bland landets fastighetsägare. Det är särskilt kostnadsfördelningen,

Lagförslag om skyldighet att anordna skyddsrum m. m. (Forts.)

som man anser vara orättvis. Jag har dock inte begärt ordet för att försöka få någon ändring i det föreliggande lagförslaget, ty även om jag och mina medmotionärer skulle önskat vissa ändringar i lagtexten, är jag fullt medveten om att detta inte är möjligt nu mot ett så gott som enhälligt utskott. Under behandlingen av detta ärende i utskottet har det emellertid gjorts en del uttalanden, som kunna giva vid handen, att riksdagen möjligen kommer att få taga ställning till ytterligare en eller kanske två propositioner, som ha ett visst sammanhang med frågan om skyddsrummen. Jag avser den kungörelse, som väntas komma om statsbidrag för anordnande av allmänna skyddsrum enligt propositionen nr 18, samt möjligen en proposition om en statens lånefond för sådana, som eljest av ekonomiska skäl icke själva skulle kunna anordna skyddsrum. Det är inför utsikten av att dessa förslag snart komma att föreläggas riksdagen och att det då möjligen skall kunna bli en jämkning, som jag här vill anföra en del synpunkter i hopp om att de skola kunna ha inflytande på de kommande propositionernas behandling.

Om den kungörelse, som det här nu närmast gäller, kunde få en så pass vidgad form, att möjlighet i vissa fall till statsbidrag även för de enskilda skyddsrummen kunde beredas, skulle man med betydligt större tillförsikt kunna biträda det nu föreliggande förslaget. Utskottet har också på sid. 23 i sitt yttrande anfört beträffande statsbidragsfrågan, att »någon rätt i berörda hänseende icke bör stadgas i lagen». Därmed har, synes det mig, utskottet markerat, att man icke velat taga annan ställning till frågan om bidrag från det allmänna, än att man uttalat, att *rätten* härtill icke bör stadgas i den nu föreliggande lagtexten lika litet som någon sådan rätt stadgades i lagtexten, då det gäller de allmänna skyddsrummen enligt propositionen nr 18. Det är dock bekant, att en sådan kungörelse skall komma och att det är meningen, att för de allmänna skyddsrummen statsbidrag skall lämnas med två tredjedelar av kostnaderna för deras inrättande. Med sitt uttalande har utskottet på ett bekvämt sätt kommit ifrån den av mig och herr Ekman samt de av flera andra ledamöter väckta motionerna i ämnet. Jag beklagar, att hänsyn icke har kunnat tagas till dessa framställningar. Säkerligen skulle frågan ha tett sig något klarare om alla dessa fyra författningar — alltså propositionen nr 18, den nu föreliggande propositionen nr 43, den väntade kungörelsen och det eventuella förslaget om upprättande av en statens lånefond — hade kunnat komma i ett sammanhang. Då emellertid utskottet nu har uttryckt sig på detta sätt, har man tydligen därmed överhuvud taget inte velat taga någon ställning till frågan om statsbidrag eller icke. Man har emellertid icke heller ansett sig vilja företaga någon ändring i 11 §, där det talas om att i vissa fall bidrag skall kunna utgå från hyresgäst för anordnande av skyddsrum. Detta, anser jag, tyder på att utskottet icke har väntat, att något bidrag skall utgå för dessa skyddsrum. Jag ber därför att få göra kammaren uppmärksam på den något partiska formulering, som denna paragraf har erhållit.

Det står i paragrafen bland annat, att, om det finnes uppenbart obilligt att ägaren skall vidkännas hela kostnaden, skall nyttjanderättsinnehavaren kunna vara pliktig att utgiva skäligt bidrag. Det är ju ganska underligt, att man behöver markera, att det skall vara *uppenbart* obilligt. Är det obilligt, så är det väl obilligt, och varför skall det då särskilt markeras, att det skall vara *uppenbart* obilligt? När det dessutom sedan talas om ett skäligt bidrag, innebär ju ordet skäligt, att det också skall vara billigt, och då behöver man ju inte göra en sådan här markering av att det skall vara uppenbart obilligt. Jag tror, att denna formulering av lagtexten kommer att giva anledning till åtskilliga processer och tvister, som man skulle ha kunnat undvika, därest man hade valt en klarare formulering och uttryckt saken så, att skäligt bidrag skall

Lagförslag om skyldighet att anordna skyddsrum m. m. (Forts.)
utgå för den återstående tiden för nyttjanderätten. Då hade man åtminstone inte behövt riskera, att det skulle uppstå så många protester, processer och diskussioner om denna fråga.

Det är också anmärkningsvärt, att under det att det i luftskyddslagen an-gives, att, om hyresgäst får vidkännas intrång på grund av skyddsrumms an-ordnande, skall ersättning utgå till honom, det vill säga att han skall inte allenast befrias från att behöva betala hyra utan han skall dessutom erhålla ersättning för uppkommen skada. Detta är klart markerat i luftskyddslagen, men när det nu gäller bidrag till skyddsrumms anordnande, har man inte an-sett sig behöva fastslå någon skyldighet för vederbörande nyttjanderättsinne-havare att lämna sådant. Jag måste säga, att det är en partisk inställning, som på detta sätt kommit fram, och att den inte kommer att göra något gott intryck ute i landet.

I övrigt vill jag framhålla, att det nu föreliggande förslaget är ett mycket allvarligt ingrepp i äganderätten och en tung påлага, som orättvist drabbar blott en viss grupp medborgare. Man har gjort en approximativ beräkning av vad dessa skyddsrum komma att kosta och därvid funnit, att de komma att gå på över sextio miljoner kronor. Man har ansett, att detta är en mycket stor summa och att man av statsfinansiella skäl inte kan gå statsbidragsvägen för ett så stort belopp. Men då glömmer man ju att taga med i beräkningen, att denna stora summa likväl skall slås ut på ett relativt litet antal fastighets-ägare. Det är nämligen icke alla fastighetsägare i landet, som beröras av denna bestämmelse, utan endast de fastighetsägare, som ha sina byggnader på de orter, som angivits vara så kallade luftskyddsorter. Om man tänker på att den särskilda förmogenhetsskatten i årets statsverksproposition är uppta-gen till femtio miljoner kronor, medan det här gäller sextio miljoner kronor, får man en bild av vad detta förslags genomförande kommer att innebära för fastighetsägarna.

Jag anser det inte heller vara riktigt rättvist, att hyresgästerna, det vill säga allenast de hyresgäster, som råka bo i de områden och de fastigheter, där dessa luftskyddsrum skola inrättas, skola betala den del av kostnaderna, som det här kan bli fråga om. Därigenom komma dessa hyresgäster i ett sämre läge än andra hyresgäster. Det är ju föreskrivet, att om en hyresgäst vill flytta därför att luftskyddstillstånd har inträtt, får han i vissa fall icke göra detta. Han är tvungen att stanna kvar på platsen. Denne hyresgäst får betala bidrag till ett skyddsrum, som han visserligen själv skall använda, men eftersom det tillkommit av hänsyn till det allmänna, borde enligt min mening kostnaderna för detsamma delas upp på landets samtliga skattedragare.

Härutöver vill jag framhålla, att det säkerligen kommer att möta vissa svår-igheter för en del fastighetsägare i ekonomiskt betryckt läge att bekosta uppförandet av dessa skyddsrum. Luftskyddsinspektionen anser, att enligt vad som kan förutsättas vissa svårigheter kunna uppstå för fastighetsägarna att anskaffa erforderliga medel och att det bör beredas dem möjlighet att er-hålla statligt lån, som möjligen i vissa fall bör vara räntefritt. Luftskydds-chefen i Norrköping uttalar, att det för många fastighetsägare ställer sig eko-nomiskt mycket svårt att anordna skyddsrum. I Norrköping — säger han — finnes ett flertal, som helt enkelt icke utan ekonomiskt stöd kan lösa denna fråga. Jag tror, att man får lov att taga hänsyn till denna omständighet, ty om det nu *skall* byggas skyddsrum, måste man givetvis tillse, att de eko-nomiska förutsättningarna föreligga för att frågan verkligen skall kunna lösas. Man kan nämligen inte komma ifrån att bränsle- och reparationskostnadernas stegring, räntehöjningarna och bankernas skärpta bestämmelser i fråga om kre-

Lagförslag om skyddighet att anordna skyddsrum m. m. (Forts.)
ditgivningen ha medfört vissa påfrestningar i nuvarande läge för fastighetsägarna, så att det kan tänkas, att det i åtskilliga fall kan bli svårt för dem att uppföra dessa skyddsrum. Man måste taga hänsyn till detta och redan från början ordna det så, att skyddsrummen verkligen komma till stånd.

Jag vill till sist uttala den förhoppningen, att den av mig förut omnämnda kungörelsen måtte få en sådan utvidgad form, att den uppenbara orättvisa, som här föreligger, i största möjliga grad elimineras.

Då jag anser, att de föreslagna åtgärderna böra snarast möjligt komma till stånd, vill jag inte framställa något avslagsyrkande, men jag anser mig tyvärr inte heller kunna yrka bifall till utskottets förslag sådant det nu föreligger.

Herr Lindhagen: Herr talman! Man får vara den föregående talaren tacksam för att han här avslöjat, vilken oerhörd diktatorisk lagstiftning detta är med diktaturer i varje vinkel och vrå av Sveriges rike. Det var verkligen välgörande att höra, vad han framhöll om denna föreskrift, att hänsyn skall i vissa fall tagas till ägaren, då det är uppenbart obilligt att han ensam står för kostnaden. Voltaire sade en gång, att adjektivet är substantivets fiende. Vad betyder detta »uppenbart obilligt»? Jo, vi skola tydligen inte vara så noggranna med obilligheten utan den skall vara till den grad uppenbar, att till och med den mest renrakade byråkrat skall tycka, att det är obilligt. Man upphäver med andra ord billigheten genom tillägget »uppenbart». Jag vädjar verkligen till Kungl. Maj:t att laga så, att det inte i den kommande kungörelsen kommer in en av riksdagens lagutskott tillstyrkt så gräslig lagbestämelse, som strider mot all rättvisa.

För övrigt vill jag påpeka, att detta förslag även berör egnahemsområdena, ty där bo ju också människor, och det står i en paragraf, att dessa människor tvångsvis själva skola bekosta uppförandet av skyddsrum. Nu medger jag, herr talman, att situationen är så förtvivlad, att någon billighet aldrig kan komma ifråga vidare i vår lagstiftning. När det gäller penningar, äro vi allesamman en citron, som skall urkramas intill bara skalet. Var man kan hugga tag i något offer och behandla honom som en sådan där citron, gör man det också. Egnahemsområdena bestå ju i regel av personer med smärre tillgångar, fastän det naturligtvis även här kan finnas undantag i form av egnahemsägare med större tillgångar och sådana, som själva kunna gå i land med de kostnader, som de påläggas genom en sådan här lagstiftning. Om jag emellertid tänker på alla de andra, den stora massan, kan jag inte komma ifrån att de icke orka med att på egen bekostnad bygga skyddsrum.

I Bromma, där det finns en mycket energisk luftskyddsförening under en hög instans' beskydd, nämligen överståthållarämbetet, har man redan långt före detta indelat oss, som bo därute, i grupper om åtta hus och sagt oss, att vi bli skyldiga att bekosta särskilda sprängningar för anordnande av luftskyddsrum för de åtta husen i den grupp, som vi tilldelats. Det har hittills inte funnits någon lag på detta utan det har bara varit en hotelse, men nu kommer lagen och gör hotet till verklighet. Att bygga skyddsrum i berg, som de flesta hus ligga på här i landet, medför ju en utgift, som på intet sätt kan anses vara proportionerlig mot åtta små fattiga hems, till exempel småstugebyggares, möjligheter. Det blir för övrigt lika dyrt för de stora som för de fattigaste, om denna lag skall tillämpas så, att den får någon betydelse. Jag för min del går mycket väl i land med att lämna detta bidrag till anordnande av skyddsrum, och jag skall inte alls undandraga mig några utgifter, fastän jag och min fru inte komma att begagna oss av detta skyddsrum. Kommer det bombplan över vårt hus, ämna vi nämligen i stället gå ut i skogarna,

Lagförslag om skyldighet att anordna skyddsrum m. m. (Forts.)

där man är mycket säkrare, än om man blir instängd i ett sådant där tvivelaktigt skyddsrum, som man nu skall lägga sig vinn om att inreda inne i husen. Jag har träffat en militär, som varit krigskorrespondent under hela Balkan-kriget 1912 och på centralmakternas sida under världskriget. Han sade, att det icke finns något mera oförnuftigt än att inreda skyddsrum i boningshusen, ty vid en bombträff rasar huset över människorna där inne och då bli de antingen kvävda eller innebrända. Nej, skyddsrummet måste vara utanför huset. Någon annan förnuftig lösning finns inte. Men här kommer man nu och föreskriver, att skyddsrum i första hand skola inredas inne i husen, ja till och med i dessa små hus i Bromma. Vad kan det vara för förnuft i detta?

För övrigt förbehålla vi oss rättighet att slippa begagna sådana där osäkra skyddsrum och i stället få gå ut i skogarna. Jag skall gärna betala, vad det kostar för mitt hus, men min hustru och jag komma aldrig att stanna kvar i huset, om det blir bombanfall.

Herr Schlyter: Herr talman! Om jag först får bemöta den sista invändning, som herr Lindhagen riktade mot lagförslaget, då han sade, att det var oförnuftigt att inreda skyddsrum i bostadshus, vill jag framhålla, att erfarenheterna från krigförande länder, särskilt nu senast ifrån Finland, ha givit överväldigande bevis för gagnet av skyddsrumms inredande. Jag tror, att de ledamöter av riksdagen, som för någon tid sedan hade tillfälle att åhöra ett föredrag med belysning av dessa spörsmål, fingo en verklig övertygelse om riktigheten av denna utgångspunkt för det nu föreliggande lagförslaget.

När den förste ärade talaren antog, att utskottet inte har velat taga ställning till frågan om statsbidrag för inrättande av skyddsrum, äger detta sin riktighet. Utskottet har i sin motivering uttryckligen sagt ifrån, att utskottet anser, att någon rätt till erhållande av statsbidrag icke bör *stadgas i lagen*. Med detta uttryckssätt har utskottet velat hålla öppen frågan om eventuellt statsbidrag. Utskottet har haft anledning att antaga, att det i sinom tid skall framläggas en kungl. proposition i ämnet, och justitieministern har också nyss i andra kammaren meddelat, att regeringen har under övervägande, huruvida inte i särskilda undantagsfall ekonomisk hjälp på något sätt skall kunna lämnas. När därför den förste talaren gjorde gällande, att kostnaderna borde utslås på alla skattepliktiga medlemmar av samhället, är detta en fråga, som det inte torde vara lämpligt att i dag upptaga till diskussion.

Härutöver berörde den ärade talaren huvudsakligen förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst. När han talade om att hyresvärden endast i sådana fall, då det skulle vara uppenbart obilligt att kostnaden helt stannade hos honom, skulle kunna vända sig till hyresgästen, kunde kanske någon av kammarens ledamöter, som inte så grundligt studerat propositionen, uppfatta detta som om det vore en allmängiltig regel. Emellertid förhåller det sig ju på det sättet, såsom man även kunde förstå av talarens yttrande i fortsättningen, att kostnaden till sist väsentligen kommer att skjutas över på hyresgästen. När hyresvärden har att överenskomma med hyresgästen angående hyran för lägenheten efter nästa fardag, är det nämligen alldeles tydligt, att han kommer att taga hänsyn till de särskilda kostnader, som han har haft i detta avseende. Satsen att hyresvärden, endast när det är uppenbart obilligt att han ensam bär kostnaderna, skall kunna vända sig till hyresgästen, gäller såsom framgår av 11 § det fallet, att det återstår så lång tid av nyttjandetiden, att hyresvärden inte genom uppsägning har möjlighet att inom skälig tid se till, att hyresgästen kommer att med honom dela kostnaderna för dessa åtgärder.

Lagförslag om skyldighet att anordna skyddsrum m. m. (Forts.)

Jag tror, herr talman, att detta var det väsentligaste, som kan vara att svara på vad som här anförts. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag ber att första lagutskottets ordförande yttrar sig om vad jag sade om de fattiga egnahemslägenheterna. Hur har man tänkt sig förfara med dem?

Herr Schlyter: Herr talman! Jag skall gärna svara även på herr Lindhagens sista fråga.

Herr Lindhagen syftar tydligen på att egnahemslägenheterna skulle falla under femte punkten i 2 §. I fjärde punkten står det emellertid, att ifrågasvarande bestämmelser endast skola gälla byggnader med mer än två våningar. I allmänhet torde de egnahemslägenheter, som det här är fråga om, icke falla under fjärde punkten, och för tillämpning av femte punkten måste ju någon sakkunnig myndighet ha funnit skyddsrum vara erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge. Jag tror inte, att det är någon risk för att vederbörande myndighet skall komma att oskäligt belasta egnahemslägenheternas innehavare med kostnader för detta ändamål.

Herr Lindhagen: Det står i femte punkten »annan anläggning eller byggnad, inom vilken människor bo eller eljest vanligen vistas, såframt skyddsrum är erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge». Det är uppenbart, att skyddsrum äro lika erforderliga i egnahem som i andra byggnader, där människor bo, ty det känner väl även herr Schlyter till att ingen vet, var en fientlig flygare kan släppa ned en bomb. De fälla ju sina bomber på måfå här och där. Femte punkten ger således inte det ringaste större skydd än fjärde punkten, ty där står det ju uttryckligen, att lagen även gäller »byggnad, inom vilken människor bo». Och vi kunna inte komma ifrån, att faran är lika stor »med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge» vare sig man bor i en småstuga eller i en större byggnad. Det är därför bara ett camouflage att säga, att man skall hålla sig till fjärde momentet, när man sedan ändå kan komma och ålägga egnahemsägarna precis samma äventyr. Lagen är — såsom framhållits av den förste talaren i denna debatt — orättvis för alla dem, som falla under fjärde momentet, och den är lika orättvis för de i femte momentet omnämnda särskilda fallen. Det skall bli någon myndighet, som kommer att sköta detta, sade ordföranden i lagutskottet. Ja, det kan man säga om all lagstiftning, att det är någon myndighet, som skall sköta den. Men jag känner dig, vackra mask!

Herr Lindblom: Eftersom frågan om hyresökning förts på tal här, finner jag mig föranlåten att säga ett par ord därom.

Det är ju så, att hyresvärdarna i allmänhet inte ha någon särskild önskan att driva upp hyrorna, utan de söka hålla dem nere så mycket som möjligt. De vilja inte i onödan pressa upp hyrorna. Med den utformning, som 11 § nu har fått, är det endast under förutsättning att minst ett år återstår av hyrestiden som något bidrag överhuvud taget kan ifrågakomma, oavsett om det är uppenbart obilligt, att ägaren ensam bekostar skyddsrummet, eller inte. Som bekant är i Sverige den 1 oktober allmän fardag. Vi få räkna med att skyddsrummens iordningställande skall forceras, så att de bli färdiga åtminstone under april, maj eller i sämsta fall kanske juni. Om då hyresvärden säger till hyresgästen, att han anser det uppenbart obilligt, att han skall betala skyddsrummet ensam, och därför ber hyresgästen bidra med så och så mycket, så svarar hyresgästen: »Nej, mitt kon-

Lagförslag om skyldighet att anordna skyddsrum m. m. (Forts.)
 trakt går ut den 1 oktober, och det är alltså inte ett år kvar av hyrestiden. Följaktligen behöver jag inte lämna något bidrag.» Nu kan det anföras, att då får hyresvärden säga upp hyresgästen till avflyttning den 1 oktober. Ja, det är möjligt, men det är endast under förutsättning, att det är ont om bostäder, som hyresvärden tillgriper en sådan utväg. Är det gott om bostäder, måste hyresvärden vid en sådan uppsägning räkna med två omständigheter: för det första att han till äventyrs inte får lägenheten uthyrd, varigenom han skulle göra en avsevärd förlust, och för det andra att reparationskostnaderna, om han får lägenheten uthyrd på nytt, kanske komma att bli större än det bidrag, som han eventuellt skulle erhålla av hyresgästen, till kostnaderna för skyddsrummet. Hur han än vänder sig, kommer han alltså i ett ofördelaktigt läge.

När man granskar det föreliggande förslaget, finner man sålunda, att det är utformat med så stor partiskhet, att det inte kan sägas vara förenligt med en god samhällsanda. Om lagförslaget hade fått en formulering ungefär så lydande: »Innehaves anläggning eller byggnad eller del därav med nyttjanderätt, då åtgärden vidtages, vare nyttjanderättshavaren pliktig att utgiva skäligt bidrag för den tid, som återstår av nyttjanderätten», hade det varit korrekt, och ingen diskussion kunde uppstå beträffande frågan om uppenbar obilighet o. s. v.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., dels ock en i ämnet väckt motion. *Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m.*

Genom en den 16 februari 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 57, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementetsärenden föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 200, av herr Hage. I motionen hade hemställts, att riksdagen måtte bifalla propositionen, dock med den ändringen, att vissa angivna paragrafer i förordningsförslaget erhöles den ändrade lydelse, motionen visade.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda författningsförslaget, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

B) att den i ämnet väckta motionen, II: 200, måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)

I förordningsförslaget var 1 § första stycket så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden må Konungen, om vid upprepade tillfällen innehållit i periodisk skrift visat sig ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt eller undergräva krigslydnaden eller ock därmed åsyftats att förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt eller eljest med våldsamma medel, förordna, att nummer eller häften, vilka utgivits eller framdeles komma att utgivas av skriften, ej må befordras med allmänna posten eller såsom express-, paket-, il-, eller fraktgods eller på därmed jämförligt sätt med statens järnvägar eller annat av staten ombesörjt trafikmedel eller enskilda järnvägar. Sådant förbud skall ej avse föreskriven befordran till offentlig myndighet. Förbudet skall meddelas för viss tid, högst sex månader, och må förlängas för högst sex månader varje gång. Förbudet må återkallas, då anledning därtill finnes.

(i utskottets förslag:)

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden må Konungen, om vid upprepade tillfällen innehållit i periodisk skrift visat sig ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt eller undergräva krigslydnaden eller ock därmed åsyftats att förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt eller eljest med våldsamma medel, förordna, att nummer eller häften, vilka utgivits eller framdeles komma att utgivas av skriften, ej må befordras med allmänna posten eller såsom express-, paket-, il-, eller fraktgods eller på därmed jämförligt sätt med statens järnvägar eller annat av staten ombesörjt trafikmedel eller enskilda järnvägar eller motorfordon i linjetrafik. Sådant förbud skall ej avse föreskriven befordran till offentlig myndighet. Förbudet skall meddelas för viss tid, högst sex månader, och må förlängas för högst sex månader varje gång. Förbudet må återkallas, då anledning därtill finnes.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Schlyter*, *Eskhult* och *Karl Karlsson*, vilka hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr andre vice talmannen: Jag tänker inte motsätta mig, att ett beslut fattas i överensstämmelse med utskottets förslag. Om ett beklagande skulle behöva uttalas i detta sammanhang, skulle det väl närmast gälla de förhållanden, som givit upphov till och gjort detta förslag ifrån regeringens sida nödvändigt. Att man från pressens sida — den sida, som jag här närmast anser mig representera — inte reser motstånd mot en förordning av denna karaktär, betyder inte, att man inte med oro ser på den utveckling, som vår pressfrihet länkas in uti dels genom denna åtgärd och dels genom andra åtgärder, som regeringen ansett erforderliga under den senaste tiden.

För den, som anser demokratien vara, inte en ideal styrelseform, ty någon ideal styrelseform existerar inte, men den enda styrelseform, som är möjlig för ett folk, som har aktning för sig självt; för den som anser yttrande-, församlings- och tryckfriheten oskiljaktig från en verklig demokrati, ter det sig som en tendens till kulturskymning, att åtgärder av den karaktär, som det är fråga om i det här sammanhanget, måste tillgripas. Jag riktar ingen anklagelse mot statsmakterna. De ha givetvis inte gjort dessa ingripanden för nöjet att undertrycka en besvärlig opposition. De ha gjort dem, där-

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)
för att de ansett rikets välfärd kräva sådana ingripanden. Den, som i det avseendet vill jäva regeringens uppfattning, måste naturligtvis styrka, att ingripandena icke med hänsyn till rikets välfärd ha varit nödvändiga. Jag vill inte heller uppträda som någon talesman för eller försvarare av den svenska pressen. Det finns säkert anledning till anmärkning mot många pressorgans sätt att uppträda under denna tid, inte endast mot den kommunistiska pressens utan även mot många andra svenska tidningars. Tryckfriheten är ett farligt redskap. Den är inte endast ett livselixir, den är ett farligt ting, som bör brukas med ansvar och förstånd, och man måste med beklagande säga, att så ofta inte har skett, särskilt under den senaste tiden.

Tryckfrihetens problem är ju inte uttömt endast genom att man proklamerar, att diskussionen skall vara fri i ett samhälle. Även i normala tider ställa vi ju vissa krav på både form och innehåll i tidningarnas uttalanden. Problemet sammanhänger med hela demokratiens väsen. Demokratien kan inte fylla sin uppgift, om den inte bygges upp av ansvariga, betänksamma, kloka och oegennyttiga människor, av ett folk, som självt bär demokratiens ideal i sitt hjärta. Och att demokratierna gått under i så många länder sammanhänger givetvis med att dessa förutsättningar saknats. Så är det också med tryckfriheten, som är demokratiens salt. Endast om tryckfriheten bäres upp av ansvariga, upplysta och kunniga människor, kan den vara samhällets och demokratiens salt. Att dessa förutsättningar på många håll inte förelegat i dessa tider, kan man med beklagande konstatera. Man kan inte bestrida, att så har varit förhållandet.

Man måste som sagt beklaga, att sådana utväxter framträda i en tid, då nationens sammanhållning kring sitt eget nationella intresse borde vara ett kategoriskt imperativ icke blott för nationen utan för varje enskild människa, för varje tidning och för varje institution, som verkligen ser till dessa nationella intressen. Det hela beror kanske på att demokratierna ännu är så utvecklade i vårt land, som den är. Den är inte stabiliserad, den bäres inte upp av någon solid och gammal tradition, begreppen ha inte hunnit stadga sig. Det är långt till Tipperary, och demokratierna har långt till sin fulländning. Hur den svenska demokratierna kommer att se ut i en framtid, kunna vi inte säga någonting om i dag. När det nu pågående kriget har förtonat, komma väl folken i gemen och även det svenska folket att taga sig en allvarlig funderare på styrelseproblemen. De komma att rannsaka hjärtan och njurar och göra upp räkningen också med åtskilligt, som under den gångna fredens dagar betraktades såsom dogmer och heliga trossatser även för demokratierna själva. Men det säger sig självt, att en sådan prövning inte kan på ett objektivt och tillfredsställande sätt ske under en så hetsad, så upprörd och för objektivitet så föga fallen tid som den vi leva i för närvarande.

Nu får man lov att improvisera åtgärder. Man får lov att slå i blindo och uttänka lagar, som i dag äro inriktade mot vissa aktuella företeelser men som i en framtid kunna komma att utnyttjas mot rent motsatta företeelser. Det där är någonting, som följer med en krigs- och orostids förhållanden. När det brinner i byn, sammankallar man inte kommunalstämma för att bevilja anslag till brandskyddsmaterial. Man ger sig ut och försöker släcka med det material, som står till förfogande. Så får man också gå till väga i dag, när man vidtar åtgärder till skydd för det svenska samhället både mot yttre fiender och mot förstörare inom det egna landet. Men så mycket nödvändigare är det, att man är på det klara med att det endast är fråga om rent tillfälliga nödvändighetsåtgärder.

För mig, både såsom riksdagsman och såsom pressman och i båda avseendena demokrat, har det därför framstått som en nödvändig sak att inför det beslut,

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.) som riksdagen nu av allt att döma tämligen enhälligt går att fatta, avge en deklARATION. Jag vill för min del — och jag tror, att det gäller för de flesta — inte vara med om att för all framtid lägga i en regerings hand att avgöra, om en svensk tidning, låt vara efter en avkunnad jurydom, skall få befordras med de transportmedel, som det allmänna förfogar över. Det skulle ge regeringen en alltför farlig makt. En frihetsfientlig regim i en framtid skulle med detta vapen i sin hand kunna sätta ur spelet alla de garantier för vår demokrati och vår pressfrihet, som grundlagen avser att tillförsäkra det svenska folket. Om jag med hänsyn till tidsomständigheterna och det oerhört farliga läge, vari vårt folk för närvarande befinner sig, ändå inte motsätter mig denna förordning utan tvärtom yrkar bifall till densamma, gör jag det därför att jag utgår ifrån att detta vapen redan nu skall brukas med förstånd och den allra största diskretion, men framför allt därför att jag utgår ifrån att den förordning, som här skall utfärdas, endast blir en tillfällig sådan, en kristidsprodukt, som skall bringas ur världen, när den nuvarande pinan har släppt och normala förhållanden åter ha inträtt i vårt land.

Med dessa utgångspunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Lindström*.

Herr **Schlyter**: Jag har för min del samma principiella betänkligheter mot det föreliggande förslaget, som kommit till uttryck i den förre talarens anförande. Inför regeringens enhälliga begäran hos riksdagen om fullmakt i det nu föreliggande avseendet har det emellertid gällt för den enskilde riksdagsmannen och speciellt för utskottet att söka bilda sig en mening om möjligheten att förena de nu föreslagna bestämmelserna med gällande tryckfrihetsförordning.

Propositionens utgångspunkt återfinnes i utskottets utlåtande nederst på sidan 2, där det heter: »I en allvarlig situation synas starka skäl tala för att staten bör vägra att genom egna kommunikationsmedel medverka till spridning av sådana pressalster, som överskrida de grundlagsstadgade gränserna för tryckfriheten på ett sätt som innebär ett ansvarslost åsidosättande av hänsyn till landets yttre och inre säkerhet.» Det gäller alltså för staten att överväga om dess egna kommunikationsmedel skola medverka för detta ändamål. På sidan 6 heter det vidare: »Det måste under nu rådande förhållanden anses stötande att möjlighet praktiskt sett saknas att fritaga statliga eller enskilda trafikföretag från skyldighet att befordra periodiska tryckalster, vilkas innehåll — — — innebär allvarligt missbruk av tryckfriheten.» Härefter övergår propositionen till att diskutera, huruvida tryckfrihetsförordningen lägger hinder i vägen för ändring i detta förhållande. Tidigare har i propositionen framhållits, hurusom det redan nu finnes viss befogenhet, exempelvis för posten, att vägra befordra tryckalster av visst slag till adressaten, utan att det någonsin har ifrågasatts, att detta skulle komma i någon kollision med tryckfriheten. Den stora frågan är, huruvida vad som nu föreslagits kan anses innebära någon tumning på den grundläggande definitionen av vad som menas med tryckfrihet, d. v. s. bestämmelsen att den offentliga makten icke äger i förväg lägga hinder i vägen för skrifs utgivning. Häremot anföres i propositionen, att med detta förbud »endast avses ordningsmakten och rättsväsendet samt regeringen i dess funktion såsom högsta myndighet inom detta område», men icke åtgärder, som vidtagas exempelvis av kommunikationsverken.

Jag har försökt att göra ett tankeexperiment hur t. ex. statens järnvägar såsom ett kommunikationsverk skulle kunna ställa sig till en sådan åtgärd som följande. Antag att statens järnvägar i egen regi hade tidnings- och bok-

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.) försäljning nere på Centralen. Om det då startas en rörelse, såsom skedde en gång för många år sedan, för att förhindra Nick Carter-litteraturens spridning, och om alla andra företag, som hade hand om dylik försäljning, enade sig om en överenskommelse att inte försälja denna litteratur, skulle statens järnvägar då vara förhindrade att säga ifrån att de inte heller sålde den i sina tidningskiosker? Jag tror inte, att någon skulle ha gjort gällande, att detta hade stått i strid med tryckfrihetsförordningen. Även om statens järnvägar hade förfogat över alla tidningskiosker vid de olika järnvägsstationerna i hela landet, tror jag icke, att man skulle ha förmenat dem att bojkotta Nick Carter-litteraturen. Jag tror inte heller, att man skulle ha förmenat statens järnvägar att, när för en del år sedan en liknande aktion riktades mot tidningen Fäderneslandet, på enahanda sätt förfara på sina försäljningsställen, om de nu varit innehavare av sådana. Kommunikationsverkets förhindrande av ifrågavarande tryckalsters spridning skulle icke ha uppfattats såsom något den offentliga maktens i förväg lagda hinder för deras utgivning. Med detta exempel har jag velat belysa möjligheten att med grundlagens bud förena ett ingripande från ett kommunikationsverks sida i fråga om spridning av tryckta skrifter, och jag har kommit till den uppfattningen, att rent bokstavligt kan tryckfrihetsförordningen inom vissa gränser icke anses lägga hinder i vägen för en vägran att befordra visst tryckalsters spridning.

Vad man emellertid efter den kungl. propositionens utgångspunkt inte fullt förstår, är, att propositionen icke har begränsat sig till att begära riksdagens medgivande, att statens kommunikationsverk skola slippa medverka till distributionen av ifrågavarande skrifter, resp. enskilt trafikmedel fritages från skyldighet härutinnan. På sidan 8 i utlåtandet kommer helt oförmedlat vid sidan om statens järnvägar och övriga av staten ombesörjda trafikmedel in även de enskilda järnvägarna. Det föreslås i den kungl. propositionen en befogenhet för Kungl. Maj:t att även förbjuda enskilda järnvägar att befordra ifrågavarande skrifter. Man frågar sig, om det icke kunde ha räckt att sätta de enskilda järnvägarna i samma kategori som övriga enskilda trafikmedel, vilka enligt 5 § i förslaget till förordning berättigas att vägra befordra tryckalstren.

Jag vill inte undanhålla kammaren, att jag inom utskottet har ansett beaktligheterna mot att på det sättet gå utöver propositionens principiella grundval så betydande, att jag yrkat, att enskilda järnvägar skulle strykas ur 1 § i förslaget till förordning. Jag tror inte, att detta skulle ha inneburit någon väsentlig avtrubbnings av förordningens effektivitet. Jag tar för alldeles givet, att de enskilda järnvägarna skulle ha begagnat sig av den befogenhet som 5 § i förordningen givit dem att, även de, vägra mottaga skrifter av detta slag till befordran. Den enda skillnad, som inträder om de enskilda järnvägarna medtagas i 1 §, är att straffbestämmelsen i 6 § därigenom blir tillämplig på dem. För min del kan jag emellertid inte tro, att detta är av den betydelse, att det motiverar att man i någon mån tummar på iakttagandet av vad jag för min del anser vara tryckfrihetsförordningens anda i detta avseende.

Man skulle ju också snarast ha väntat, att när Kungl. Maj:t ville bereda kommunikationsverken möjligheten att avvisa dylika skrifter ur anständighets-synpunkt, liksom enskilda företag kunna avvisa dem, skulle förslaget härom ha framförts till riksdagen av kommunikationsdepartementet. I stället framlägges denna förordning av justitiedepartementet, just såsom representerande »ordningsmakt och rättsväsende», och den får då i mitt tycke en annan och allvarligare, mera principiell och mera omfattande karaktär. Den kommer därigenom på samma plan som de åtgärder, som av justitiedepartementet för-

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.) beredas till bekämpande av den statsfientliga propagandan. Vi ha alldeles nyss i tidningarna läst om att ett betänkande har avlämnats av sakkunniga i detta ämne, och man finner i inledningen till detta betänkande, att vad som nu är förelagt riksdagen i den kungl. propositionen är de åtgärder, som just dessa sakkunniga ha funnit kunna genomföras utan någon ändring i tryckfrihetsförordningen. Det är tydligt, att både de sakkunniga och regeringen principiellt hävda, att det inte kan föranleda någon betänklighet ur tryckfrihetsförordningens synpunkt, att man på nu föreslaget sätt vidtar åtgärder för att förhindra spridningen av vissa tryckalster. Detta skulle å andra sidan tyda på att det inte är under övervägande att i samband med förestående översyn av tryckfrihetsförordningen undersöka, huruvida man bör i tryckfrihetsförordningen vidtaga sådana ändringar, att det förfarande, som här ifrågasättes, kommer att otvivelaktigt stå i överensstämmelse med gällande grundlag. När detta ämne diskuterades i andra kammaren, hörde jag den ledamot som där förde utskottets talan yttra, att tryckfrihetsförordningen bör justeras i dessa avseenden men att vi i avbidan på en sådan justering få tillgripa denna provisoriska åtgärd. Emellertid visar, såsom jag antydde, sakkunnigbetänkandet, att det inte tycks vara någon tanke åtminstone från de sakkunnigas sida att taga under övervägande, huruvida en sådan justering bör äga rum. För min del skulle jag emellertid på grund av de principiella betänkligheter, som jag har givit uttryck åt, vilja uttala den förhoppningen, att denna fråga kommer att tagas under förnyat övervägande, så att vi inte till ett annat år skola behöva i brist på klara bestämmelser i tryckfrihetsförordningen förlänga en lag av denna beskaffenhet.

Eftersom jag står såsom reservant mot utskottets betänkande till förmån för den kungl. propositionen, bör jag väl också säga ett par ord beträffande utskottets utvidgning av Kungl. Maj:ts förslag. Denna utvidgning går ju ut på att utsträcka Kungl. Maj:ts befogenhet att förbjuda enskilda företag att befordra vissa tryckalster även till motorfordon i linjetrafik. Om man till nöds har kunnat förstå, att de enskilda järnvägarna stå i en viss särställning bland enskilda trafikföretag på det sättet, att de äro så likartade med statens järnvägar, att det skulle uppstå vissa praktiska olägenheter, ifall skilda regler gällde för skilda arter av järnvägar, synes det mig vara alldeles uppenbart, att när man utsträcker rätten för Kungl. Maj:t att meddela förbud för tryckta skrifers spridning utanför detta område, alltså till motorfordon — de må vara i linjetrafik eller vilken annan trafik som helst — går man alldeles i onödan utanför de gränser, som tryckfrihetsförordningen synes mig uppdraga för en befogenhet att så att säga i administrativ väg motarbeta spridning av skrifter. Jag frågar mig också, varför inte de, som ansett det angeläget att bekämpa de kommunistiska tidningarnas spridning på detta sätt, varit konsekventa och givit Kungl. Maj:t befogenhet att förbjuda dessa skrifers spridning genom låt oss säga yrkesmässig biltrafik överhuvud taget. Om man sträcker sig så långt som till biltrafik beroende på koncession eller tillstånd, så skulle det ju vara ganska naturligt att de, som söka efter medel till de kommunistiska tidningarnas bekämpande, inte göra halt vid motorfordon i linjetrafik, utan överhuvud taget ge Kungl. Maj:t befogenhet att utfärda förbud. Mig synes den av utskottsmajoriteten föreslagna gränsen vara alldeles godtyckligt vald, och något åberopande av att grundlagen skulle medge det ena, men inte det andra, synes mig vara alldeles uteslutet.

Jag har, herr talman, för närvarande icke något yrkande.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag är för min del synnerligen tveksam om jag skall kunna ge min röst för det föreliggande förslaget, och detta

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)
särskilt därför att formuleringen är så kautschukartad och ägnad att inleda ett godtycke, som kan komma att undergräva möjligheten till fri opinionsbildning i vårt land. Särskilt är den sats, som säger att ingripande kan ske, om vid upprepade tillfällen innehållet i periodisk skrift visat sig ägnat att »skada rikets förhållande till främmande makt», en sådan kautschukartad bestämmelse. Det kan i denna inläggas åtminstone en möjlighet att förbjuda spridningen av även lojala tidningar, som mera konsekvent och skarpt kritisera t. ex. de diktatoriska systemen och samhällsförhållandena i diktaturstaterna.

Bäst hade varit, synes det mig, att utan vidare förbjuda de kommunistiska och nazistiska partierna. Då skulle det ha gått ganska lätt att hindra dem att utge sina skrifter. Nu förhåller det sig emellertid så, att man hittills mest riktat sig mot det kommunistiska partiet och dess tidningar, och det må vara riktigt att de förtjäna det, men man synes ha glömt de nazistiska tidningarna och partierna, som utöva en minst lika farlig verksamhet. Dessa tidningars anfall mot t. ex. de demokratiska staterna och deras samhällsförhållanden och statsmän få pågå utan åtal, under det att andra tidningar åtalas, som i en skarp form kritisera de förhållanden, som råda i de diktatoriska staterna. Om det nu i fråga om denna lag skulle bli så, att den ensidigt skulle drabba den ena arten av samhällsskadlig och samhällsvådlig verksamhet, men inte den andra, så kommer säkerligen i landet att uppstå en vitt utbredd opinion att denna lag inte är nyttig, utan skadlig, och det kommer att undergräva statsmaktens auktoritet i stället för att stärka den. Denna lag böra vi sålunda anse vara utslutande riktad mot nazistiska och kommunistiska företeelser, men inte mot andra tidningar av vad slag det vara månne, även om de bedriva en mycket kritisk verksamhet till belysande av företeelserna i diktaturländerna. Man måste slå vakt om denna möjlighet till kritik av de diktatoriska staternas verksamhet. Om detta inte sker, utan denna kritik genom denna och andra lagar skulle försvåras, så kommer säkerligen inom kort vårt samhälles viktigaste medel att hindra de utländska lärorna att vinna fotfäste här i landet att gå förlorat. Vi måste sålunda hoppas att denna lag, när den nu träder i kraft, användes på ett sådant sätt att den icke mot sig uppkallar en stark opinion därför att den användes också emot pressalster, som inte har någonting med de kommunistiska eller nazistiska partierna att skaffa. Man måste sålunda från pressens sida och även från riksdagens sida med argusögon övervaka, att lagen inte utnyttjas på ett sätt, som riksdagen säkerligen nu inte avser. Den får sålunda inte vara riktad mot den fria svenska pressen. Den fria opinionsbildningen utanför de kommunistiska och nazistiska partierna får inte hindras eller försvagas, utan denna fria opinionsbildning måste kunna fortgå oförhindrat av de lagar, som nu genomföras.

De tidningsmannaaorganisationer, som enligt lagen skola utse två ledamöter i den avsedda prövningsnämnden, äro inte angivna. De bestämmas av regeringen. Det hade enligt mitt förmenande varit önskvärt att man åtminstone i motiveringen hade antytt, vilka tidningsmannaaorganisationer som åsyftas. Enligt min uppfattning finns det inte mer än två, som över huvud kunna komma i fråga, nämligen Svenska journalistföreningen och Svenska publicistklubben. Ty det är väl inte avsett att det skall bli tidningsutgivareföreningen eller någon partibetonad tidningssammanslutning, som inte omfattar hela den svenska pressen, som skall utse dessa personer.

Vad angår frågan huruvida busslinjerna skola komma med i lagen eller inte, anser jag, att slår man överhuvud taget in på denna väg, som propositionen förordar och som är mycket tveivelaktig, får man, om den skall bli effektiv, också taga med busslinjerna. Härvidlag har jag sålunda en annan uppfattning än den siste ärade talaren.

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)

Jag är vidare tacksam över att denna lag fått en provisorisk karaktär och att riksdagen sålunda, om lagen missbrukas, snart kan upphäva den.

Herr Karlsson, Karl: Herr talman! Som reservant nödgas jag taga kammararens tid i anspråk ett par ögonblick för att något närmare belysa de synpunkter, som jag haft i denna fråga.

Jag måste först erinra om att det är en väsentlig skillnad mellan de båda förslagen, utskottets och reservanternas. Det är två skilda principer, som de två förslagen äro uttryck för: å ena sidan utskottets förslag, som hävdar förbud mot all befordran med linjetrafik, å andra sidan reservanternas förslag, som anser att staten, samhället självt, skall säga ifrån, att den inte vill befordra skrifter, som äro avsedda att skada eller omstörta samhället självt. Där ligger en så pass stor skillnad i betydelse, att man något litet måste stanna vid den. Den kommunistiska pressen säger sig förfäktat, och gör det väl också, en annan samhällsordning än den vi nu ha. Samhället äger statens järnvägar, men det äger inte de enskilda järnvägarna, och man skulle då liksom utskottets värderade ordförande kunna komma till det resultatet, att man i detta sammanhang borde ha undantagit även de enskilda järnvägarna, eftersom de äro ett enskilt trafikmedel. Emellertid förhåller det sig ju så, att de enskilda järnvägarna ha ett så intimt samarbete med samhällets trafikmedel, att man i varje fall ur praktiska synpunkter knappast kan skilja på dessa två slag av järnvägar. Det finns järnvägsstationer, till vilka det löper både enskilda och statliga banor. Det vore helt säkert förenat med ganska betydande praktiska svårigheter att låta de enskilda järnvägarna såsom hittills frakta detta slags tryckalster, medan man förbjuder det vid de statliga järnvägarna. Det är dessutom så, att vissa förhållanden rörande de enskilda järnvägarna regleras av kungl. järnvägsstyrelsen och i viss mån även av riksdagen själv. Det är därför, menar jag, ur praktiska och även ur andra synpunkter inte så lämpligt att man, även med den inställning, som jag har i denna fråga, undantar de enskilda järnvägarna. Men därifrån och till att utsträcka förbudet till att omfatta all motortransport i linjetrafik är steget mycket långt.

Jag vågar påstå att denna utvidgning av Kungl. Maj:ts förslag närmast tillkommit i anledning av en motion av herr Hage, som i detta sammanhang syftat på den kommunistiska tidningen Norrskensflamman. Men om man verkligen velat komma till det resultat, som utskottet närmast har syftat till genom denna utvidgning, nämligen att genom förbud förhindra all transport av kommunistisk litteratur, så räcker det ju inte ens med att förbjuda dess sändande med motorfordon i linjetrafik. Det är, teoretiskt sett i varje fall, allttjämt möjligt för den kommunistiska tidningen Ny Dag att bäras ut här i Stockholm på samma sätt och lika effektivt som hitintills. Såvitt jag kan se ligger häri en stor inkonsekvens, ty om man vill skydda den norrländska befolkningen för att besmittas av kommunismens propaganda genom tidningar och då använder detta förbud för att få hindret effektivt, så vore det väl lika nödvändigt, om man skall anlägga nödvändighetssynpunkten, att man utsträckt det till hela landets befolkning. Men så långt har man inte ansett sig vilja gå, och jag är inte missnöjd för det. Det är endast det inkonsekventa, som jag här velat påpeka.

Nu har man diskuterat, i vart fall man och man emellan, huruvida den åtgärd, som utskottet här föreslår, kommer i strid med grundlagen eller icke. Jag är inte nog kompetent på detta område för att uttala mig om vilketdera som är fallet. Men jag vågar bestämt påstå, att även om det inte står i direkt strid med Sveriges grundlag kommer man så nära i kontakt med den, att grundlagsenligheten kan sättas under diskussion. Den svenska tryckfri-

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)

heten, som är ett uttryck för vår andliga frihet och vår yttrandefrihet, är i alla fall en så dyrbar tillgång, att jag tycker att man bör handskas ganska försiktigt med den och inte utan nödtvång vidtaga sådana åtgärder, som utskottet här förordar. För närvarande siktar man på den kommunistiska pressen, men det är ju inte utsagt att det speciellt skall gälla den. Lagen kan komma att drabba praktiskt taget vilken tidning som helst, som söker bilda opinion.

Om man sedan skall se saken ur rättssynpunkt har jag ännu svårare att förstå den. Om en daglig tidning eller något annat tryckalster har blivit dömt efter ett tryckfrihetsåtal och den ansvarige utgivaren har fått sitt straff eller skall avtjäna det, så är därom ingenting att säga — är brottet svårartat så kan det också gärna få vara ett strängt straff, det anser jag vara fullt riktigt. Men kan man anse det vara riktigt och rätt att en tidning, som har blivit straffad för sin förbrytelse, skall förbjudas att använda våra trafikmedel under sex månader framåt, även om i fortsättningen inte ett enda tidningsnummer innehåller ett enda brottsligt ord? Den skall i alla fall inte få sändas med de vanliga trafikmedel, som vi ha till vårt förfogande. Jag måste erkänna att jag inte förstår den sortens rättsordning. Den är för mig ytterst stötande.

Varför talar man för övrigt bara om kommunisterna såsom den stora faran? De äro väl faktiskt i närvarande stund tämligen oskadliggjorda och tämligen betydelselösa, ehuru jag därmed naturligtvis inte vill påstå, att det inte från deras sida skulle kunna företagas gärningar, som äro landsförrädiska eller i andra avseenden skadliga. Jag tror dock att denna fara i väsentlig grad har minskats genom de åtgärder, som arbetarorganisationerna själva ha vidtagit gentemot kommunisterna. Vidare har det skett genom distributionsorganisationernas förklaring, att de icke vilja befordra deras tidningar — att icke vilja är dock en annan sak än att förbjuda. Och när det nu tycks vara så, att man ser den uteslutande faran uppe i Norrbotten, emedan Norrskensflamman inte råkade komma med i det beslut som fattades med avseende på bojkotten — varför är det inte möjligt att söka reparera denna skada? Jag tror att det skulle kunna göras, och då bleve den åtgärden bra mycket effektivare än den ordning, som man nu här söker komma fram till.

När man nu talar om de faror, som kunna hota, så tycker jag — förlåt mig! — att man nästan börjar bli för nervös i sin iver att endast påpeka den kommunistiska faran. Är det inte så att den fara, som man misstänker kan hota från kommunisterna, också kan hota från andra håll? Jag tänker närmast på den nazistiska rörelsen. Men inte i något sammanhang under senaste tid, vare sig i den privata diskussionen eller i tidningarna, framhåller man den skadegörelse, som den nazistiska rörelsen och dess tidningar utvecklar, utan pekar bara på den kommunistiska. Ja, kanske man överhuvud taget inte skall skilja dem åt, kanske är det ett stort misstag av mig att göra det, men organisatoriskt äro de ju i vart fall ännu åtskilda, även om ideologierna äro ganska besläktade. Jag liksom säkerligen andra av kammarens ledamöter får då och då mig tillsänd en tidning, som heter Den Svenske. Det förefaller mig som om i den skulle ha förekommit så pass låt mig säga vårdslösa skrivsätt, att en hel del av vad som där stått skrivet varit åtalbart och kanske till och med bort åtalas. Ty jag kan ju inte tänka mig att den tidningen skall ha större rätt att smäda regeringen och andra myndighetspersoner än alla andra. Men det tycks vara så att man icke uppmärksammat det eller av andra anledningar icke fäst sig vid det. När man brassar på hela sitt grova artilleri endast mot den kommunistiska rörelsen och glömmar bort den nazistiska, så förefaller det mig, som jag en gång tidigare tillåtit mig ut-

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.) trycka saken, som om man började skjuta sparvar med kanoner. Det är faktiskt onödigt grova vapen.

När herr andre vice talmannen hade ordet trodde jag att vad han hade att anföra skulle leda honom fram åtminstone till ett avslagsyrkande på utskottets förslag och ett bifall till reservationen. Men det gjorde det inte. Jag kan i allt väsentligt i sak underskriva, vad herr andre vice talmannen här yttrade. Han fick ju instämmande även från en av kammarens tidningsredaktörer, trots att han hade yrkat bifall till utskottets hemställan. Jag måste erkänna att jag tycker att det är en smula konstigt att just de, som representera det fria ordet och som dagligen äro sysselsatta med att ge vårt folk andlig och social upplysning, våga ge sig in på vad utskottet här föreslår.

Lagen har visserligen provisorisk karaktär, men vi ha haft sådana förr, som sträckts ut över ganska lång tid. Och det är väl ingen i denna kammar, som vågar stå upp och profetera om hur länge den lag kommer att bestå, som man nu är i färd med att antaga. Innan den upphävs kan det hända att sådana ändrade förhållanden inträtt, att den man minst anar kommer att drabbas av dess bestämmelser.

Herr talman! Jag vädjar till kammarens ledamöter, att nu slå vakt om den yttrandefrihet och tryckfrihet, som vi ha, genom att rösta för reservanternas förslag.

Herr Gärde: Herr förste vice talman! Jag skall börja med att något uppehålla mig vid det anförande, som den ene av reservanterna, herr Karlsson, nyss hållit. Såvitt jag förstod de argument, som han anförde, så leda dessa argument — om de nu äro riktiga, vilket han väl själv utgår ifrån — till ett avslag på Kungl. Maj:ts proposition likaväl som på utskottets förslag. Den skillnad, som råder mellan propositionen och utskottets förslag, kan på intet sätt motivera en så beskaffad slutsats, att man på de av honom anförda skälen skulle kunna godtaga propositionen, respektive reservationen, men däremot ställa sig absolut avvisande till utskottets förslag.

Vad är nämligen skillnaden mellan propositionen och utskottets förslag på denna punkt? Jo, det är att man i utskottets förslag utöver de enskilda järnvägarna också bland de trafikmedel, i fråga om vilka ett av Kungl. Maj:t utfärdat förbud gäller, hänför motorfordon i linjetrafik. Denna trafik utövas som bekant efter särskilt tillstånd av länsstyrelse, alltså genom koncession på samma sätt som de enskilda järnvägarna. Om man utgår ifrån, att man vill ha en lagstiftning i detta syfte, måste man se till att maskorna i nätet inte göras så stora, att det man vill fånga fritt kan gå igenom nätet. Jag anser att det inte överensstämmer med den auktoritet, som en lagstiftning bör äga, att den på detta sätt åtminstone då det gäller stora delar av landet utan vidare och utan påföljd kan kringgås.

En särskild anledning för utskottet att sysselsätta sig med denna fråga har förelegat i den av herr Hage väckta motionen. Motionären äger särskild kännedom om förhållandena i Norrbotten och ingen betvivlar väl hans sakkunskap på det området. Han säger följande: »Ett utformande av bestämmelserna på olika sätt, när det gäller olika slag av trafikmedel, torde också leda till, att för olika delar av landsbygden komma att i detta avseende gälla olika bestämmelser. Ett exempel härpå: från en stad i Norrbotten expedieras tidningar ut till länet *dels* genom posten, *dels* genom järnvägen och *dels* genom enskilda busslinjer, som beröra en stor del av länet där järnväg ej finnes. Vid ett eventuellt tillgripande av den här nämnda lagen mot någon tidning inom länet skulle den effekten uppnås, att spridandet av det pressalster,

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)
som lagstiftningen riktar sig emot, skulle kunna förhindras i de delar av länet, dit sändandet skedde genom järnväg, post eller statlig busslinje, men ej i de länsdelar, dit tidningen expedieras direkt genom av enskild person eller bolag driven busslinje — såvida icke den allmänna opinionen i orten skulle kunna förmå den private ägaren av trafikmedlet att avstå från befordran av pressalstret — vilket är mera osäkert.»

Uppgifter av motsvarande slag ha vi också fått från andra delar av Norrland genom deras representanter i utskottet. Vi funno ganska snart, att om man ville nå den effekt med lagstiftningen, som otvivelaktigt var åsyftad, så kunde man inte göra det utan att införa även linjetrafik med motorfordon såsom föremål för lagstiftningen.

Jag vill i detta sammanhang ta avstånd från ett uttalande av utskottets ärade ordförande, då han förklarar att utskottet alldeles i onödan överskridit de gränser tryckfrihetsförordningen i detta fall uppdrar. Man kan ju hysa olika meningar — och jag återkommer till detta strax — huruvida propositionen eller utskottets förslag i högre eller mindre grad överskrider den gräns, som tryckfrihetsförordningen uppställer, men i varje fall måste man dock reservera sig för hans uttryck »i onödan», ty jag tror, att de praktiska skäl, som tala för en utvidgning av lagen i detta fall, äro synnerligen starka. Jag kan för att taga ett exempel på hur godtyckligt den av reservanterna föreslagna lagen skulle verka anföra, att Västeråsbanan har en busslinje, som följer banans sträckning hela vägen till Västerås. Därest ett dylikt pressalster befordras med järnvägslinjen, faller det under förbudet och redaktören kan ådömas straff för att han föranlett befordran av pressalstret i fråga. Skulle däremot befordran ske med busslinjen, som går som ett komplement till järnvägen, så är utgivaren, om han lyckas smussla igenom tidningen, straffri för denna transport.

Jag kommer därmed in på frågan om den enskildes ställning till trafikmedlen, den enskildes rätt att få varor, brev och annat befordrade med de allmänna trafikmedlen. Enligt min mening kan man här icke göra någon åtskillnad, grundad på äganderätten till trafikmedlet. Man kan till exempel inte betrakta statens ställning till den allmänna samfärdseln ur privaträttslig synpunkt och säga, att därför att staten är ägare till ett visst trafikmedel, skall staten ha en vidsträcktare rätt att reglera trafiken, än staten har då den exempelvis koncessionerar en busslinje eller dylikt. Den allmänna trafiken upp bäres dels av de statliga trafikmedlen, men dels också av de enskilda trafikmedlen, vilka icke mindre än de statliga fylla en uppgift som allmänna samfärdsmedel. Det är här gränsen går för statens ingripande: allmän samfärdsel eller enskild samfärdsel. Det är enligt min mening ur konstitutionell synpunkt fullkomligt likgiltigt, huruvida staten är ägare till trafikmedlet eller icke; avgörande är dess egenskap av allmänt eller enskilt.

Jag skall åskådliggöra denna skillnad genom att anföra ett exempel. Staten är ägare till postverket. Postverket åtnjuter i viss mån monopolställning, till exempel med avseende å brevbefordran. Det finns väl ingen, som vill påstå att staten, därför att staten är ägare till postverket, annat än genom lagstiftning och i vederbörlig ordning skulle kunna begränsa allmänhetens rätt att använda posten för befordran av brev, eller med andra ord att staten på grund av sin äganderätt till postverket skulle, låt oss säga i administrativ ordning, kunna införa brevcensur. Detsamma vore förhållandet om posten vore ett enskilt företag. Den enskilde ägaren till postverket, om det nu funnes en sådan, skulle givetvis icke, stödd på det allmänna tillståndet, koncessionen, kunna införa någon sådan censur.

Vad angår det här omtalade trafikmedlet, busslinjerna, vill jag erinra om,

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.) att staten sedan länge tillbaka har uttalat sig för att den allmänna samfärdseln skall regleras av statsmakterna. Den allmänna samfärdseln kräver koncession. Om en enskild järnväg upplåtes är det på grund av koncession, om en busslinje går i allmän trafik, erfordras också koncession. Enligt min mening äro dessa trafikanstalter skyldiga att underkasta sig samma inskränkningar och de inta samma ställning som de statliga trafikanstalterna. Jag anser att det ur konstitutionell synpunkt vore mycket farligt att slå in på den väg som förordats av herr Karl Karlsson och i viss mån även av utskottets ordförande, enligt vilken Kungl. Maj:t, eventuellt riksdagen, skulle beträffande de statligt ägda trafikmedlen ha en vidsträcktare befogenhet i inskränkande riktning än beträffande de allmänna trafikmedel, som ägas av enskilda. Jag måste därför för min del säga, att minst lika starka invändningar ur konstitutionell synpunkt som de som resas mot utskottets förslag förefalla mig drabba Kungl. Maj:ts förslag som utskottets ärade ordförande förordat. Jag vill nämligen påpeka, att Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag i denna del stå på samma principiella ståndpunkt, vilket framgår därav att lagstiftningen avser icke blott de statliga företagen, utan även de enskilda järnvägarna. Någon rättslig åtskillnad mellan de enskilda järnvägarna och de busslinjer, som drivas i trafik, förefinnes, såvitt jag förstår, icke; båda äro beroende av koncession.

Om jag sålunda anser mig ha avlägsnat de betänkligheter som ur konstitutionell synpunkt uppställt sig mot utskottsförslaget, liksom också mot Kungl. Maj:ts proposition, vidhåller jag att utskottsförslaget på ett mera effektivt sätt tillgodoser det syfte som man avser med denna lagstiftning. Det är klart att man har sina betänkligheter överhuvud taget mot dylika restriktiva åtgärder, vilka — det måste givetvis erkännas — balansera på yttergränsen av tryckfriheten. Detta kan man icke komma ifrån. Men å andra sidan kräves det i en allvarlig tid exceptionella åtgärder, och jag anser för min del att skälen för ett ingripande i detta fall äro så starka, att man icke bör låta dessa betänkligheter resa hinder mot antagande av en lagstiftning i detta syfte. Den innehåller ju också mycket starka garantier för att den icke kommer att missbrukas i tillämpningen. Jag för min del vill såsom min synpunkt hävda, att denna lagstiftning icke bör ensidigt inriktas mot någon politisk sammanslutning eller meningsriktning såsom sådan, utan att gärningarna i de särskilda fallen skola vara de som döma. De må komma från det ena eller andra hållet — även de tidigare mest erkända. Äro gärningarna av den beskaffenhet som sägs i lagen, skall lagen tillämpas, oavsett vilken politisk etikett den man har som faller under lagen.

Ja, herr talman, jag tror att jag med detta i stort sett har framfört de synpunkter, som majoriteten i utskottet haft på denna fråga, och ber alltså att få ansluta mig till dem som yrkat bifall till utskottsförslaget.

Herr Pauli: Herr talman! Flera av de föregående talarna ha uttryckt ganska starka betänkligheter i fråga om den principiella sidan av det framlagda förslaget, och sådana betänkligheter ha uttalats även av den talesman för utskottsmajoriteten som nu sist hade ordet. Jag måste säga att jag i hög grad delar dessa principiella betänkligheter. Överhuvud taget har hela den aktion mot den svenska tryckfriheten, som under senare tiden ägt rum, varit ägnad att väcka sådana tankar. Det allra sista utslaget är ju det förslag av de på justitieministerns initiativ tillkallade sakkunniga, som i dagarna offentliggjorts, och som ställer i utsikt att man under särskilt kritiska tider skall fullständigt göra slut på vissa grundläggande principer i tryckfrihetsförordningen genom att införa indragningsmakt och förhandsensur, alltså

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)
föra oss tillbaka inte bara till de kraftigaste restriktionerna under Karl Johans-tiden, utan i vissa avseenden ända till vad som gällde på 1700-talet. Detta är något som man har all anledning att ta under det allvarligaste övernä- gande, innan ett sådant projekt blir föremål för positivt beslut av statsmak- terna. Det kan ju emellertid sägas vara en senare fråga. Jag har endast velat beröra den i detta sammanhang emedan förslaget har framlagts av samma sakkunniga, som enligt vad utskottets ordförande nyss antydde även äro upp- hovet till den nu föreliggande propositionen om transportförbud för vissa tryck- ta skrifter.

Man kan diskutera — och jag vill överlämna detaljerna i denna diskussion till fackmännen — i vad mån det här föreliggande förslaget, som herr Gärde sade, balanserar på gränsen till det enligt tryckfrihetsförordningen tillåtliga. Jag har för min del intrycket att det inte bara balanserar på denna gräns, utan i vissa avseenden nog skjuter en smula utanför densamma, och att man inte kan få det innanför grundlagens nuvarande ram utan att i viss mån här- draga tryckfrihetsförordningens ordalag. Jag säger emellertid icke detta för att använda det som ett argument mot ett antagande av det föreliggande lag- förslaget. Jag anser tvärtom att metoden att inom den nuvarande tryckfri- hetsförordningens ram — även om, som jag sade, man tänjer den ganska av- sevärt — göra vad man kan för att tillfredsställa kraven på säkerhet mot missbruk av tryckfriheten, är vida att föredraga framför direkta ingrepp i vår grundlagsfasta tryckfrihet.

Här har sagts att denna lagstiftning har en direkt adress, nämligen till kom- munisterna, och ingen människa är väl blind för att så är förhållandet. Det har också sagts att den bör kunna tillämpas även åt andra håll. Herr Gärde nämnde, att icke partibeteckningen utan gärningarna böra vara avgörande. Andra talare ha särskilt framhållit att det finns ett annat ytterlighetsparti, nazisterna, som i sina publikationer göra sig skyldiga till ett skrivsätt, som bör föra dem över på samma åtalbara plan som kommunisterna. Allt detta är ju mycket riktigt, men vi veta i alla fall, att när kamrarna i dag besluta den- na lagstiftning, så lägges därmed i viss mån slutstenen i en kampanj både från enskilda sammanslutningars och från statsmakternas sida mot det parti, som i den nuvarande situationen har visat sig utöva en för landets livsintres- sen och säkerhet särskilt skadlig verksamhet. Jag hyser därför inte någon tvekan att i nuvarande läge ansluta mig till det här föreliggande utskotts- förslaget. Jag förutsätter nämligen att den blivande tillämpningen kommer att ske med all nödig urskiljning, och att den fastställda tidsbegränsningen för lagens giltighet också innebär en garanti för att den icke skall bli någon be- stående black om foten på det tryckta ordets frihet.

Bland de motioner som ha väckts med anledning av propositionen, finnes en som visar att kommunisterna i den svenska riksdagen ha känt sig direkt träf- fade. Jag vet inte om de ärade ledamöterna av denna kammare ha tagit kän- nedom om denna av andra kammarens kommunister väckta motion. Annars borde de göra det, därför att det är en läsning som inte saknar intresse, bland annat på grund av sitt skämtvärde. Det förekommer där vissa stycken, där de svenska kommunisterna med hjälp av en grotesk bevisföring direkt söka värja sig mot beskyllningarna för att verka i strid mot Sveriges intressen och i landsförrädiskt syfte. Man söker försvara Sovjetrysslands infall i Finland och dess tillsättande av Kuusinenregeringen med en parallell ur svenska histo- rien, som verkligen förtjänar att citeras för kuriositetens skull. Det heter i motionen bland annat: »När år 1809 en skara män avsatte den dåvarande svenske konungen Gustav IV och skapade en ny dynasti och den nuvarande grundlagen, vilken handling historien fullt rättfärdigat, så skedde detta där-

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.) för att det inte fanns någon annan väg för att vinna fred» etc. »Detta tillfälle i Sveriges historia», säga motionärerna, »bildar en historisk motsvarighet till vad som skett i Finland.» Man har alltså panna att påstå, att när Sverige den gången befriade sig från det kungliga enväldet och genom den därpå följande grundlagsstiftningen skapade en basis för den sedan uppbyggda svenska demokratin, skulle detta vara en träffande historisk motsvarighet till Kuusinen-regeringens tillsättande på order av Moskva i ett hörn av det Finland, som i övrigt står fullkomligt främmande för den kommunistiska ideologi som förestavat denna marionettregerings tillkomst. Jag har velat fästa kammarens uppmärksamhet på denna passus i en riksdagsmotion av Sveriges kommunistiska parti för att visa vad det är för en mentalitet som tar sig uttryck i detta partis verksamhet, icke minst i dess press.

Jag kan inte finna att det var ett riktigt resonemang när en ärad föregående talare sade, att det icke skulle vara rättvist att under till exempel sex månader eller mera förbjuda spridningen av en tidning som redan blivit straffad för sitt skrivsätt. Jag vill fästa uppmärksamheten på att enligt lagförslaget är det meningen, att man skall ha konstaterat upprepade sådana straffbara fall, och att förbudet icke skall föranledas av en enstaka åtalad och fälld artikel. Det är alltså när man kunnat fastställa en fortgående landsskadlig karaktär hos en sådan tidnings verksamhet, som man ifrågasätter ett permanent förbud för dess spridning i landet. Detta kan jag inte finna orättvist, utan tvärtom riktigt och logiskt.

Jag skall inte ingå på någon diskussion av den fråga som särskilt tycks ha söndrat utskottsmajoriteten och reservanterna. Jag är inte tillräckligt inne i detaljerna för att kunna bedöma de rent juridiska resonemangen därvidlag. Men det förefaller mig, som om utskottsmajoriteten skulle ha rätt däri, att man ger en större praktisk effekt åt denna lagstiftning om man utvidgar den på sätt utskottet har föreslagit. När jag därför, herr talman — trots de allmänna principiella betänkligheter som varje inskränkning i vår tryckfrihet måste väcka — på grund av de rådande förhållandena tillstyrker bifall till det här föreliggande förslaget, ber jag att få göra det i den form som innefattas i utskottets hemställan.

Herr Wagnsson: Herr talman! I likhet med den förste ärade talaren i denna debatt ber jag att få livligt beklaga, att åtgärder av denna art skola visa sig nödvändiga. Men då faktiskt tryckfriheten har missbrukats på sätt som skett, är det önskvärt att man skapar möjligheter att förhindra spridningen av de pressorgan som göra sig skyldiga till sådana missbruk. Jag anser det emellertid viktigt att förordningen tillämpas med förstånd och urskiljning och inte av någon regering, varken den nuvarande eller någon annan, användes för att tysta en obekvämlig opposition. Jag ber därutinnan att få instämma i de synpunkter som särskilt starkt understrukits av herr Fredrik Ström, och som inte på något sätt stå i strid med den uppfattning som utskottsmajoriteten har.

Jag vill emellertid fästa herr Ströms uppmärksamhet på att förordningen innehåller vissa säkerhetsanordningar, som avse att utgöra garantier mot missbruk. Redan i första paragrafen sägs det, att innan en här ifrågasatt åtgärd får företagas, skall den tidning det gäller ha varit ställd under åtal och av jury förklarad brottslig enligt något av de moment, som till innehållet ungefär sammanfalla med den tidigare lydelsen av bestämmelserna i första paragrafen. Den viktigaste säkerhetsanordningen är emellertid, synes det mig, bestämmelsen att lagen skall vara av provisorisk karaktär. Herr Karl Karlsson invände på denna punkt, att vi känna många lagar av provisorisk karak-

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)
tär, som år från år förnyas, och att ingen nu med bestämdhet kan säga hur länge denna lag kan komma att existera. Det är naturligtvis alldeles riktigt, men om lagen förnyas av en följande riksdag ligger däri ett bevis att den regering, som handhaft densamma, icke missbrukat dess bestämmelser. Visar det sig emellertid, att under den period som förflyter innan vi nästa gång komma att behandla denna fråga vissa bestämmelser i lagen ge anledning till missbruk från någon regerings sida, så finns det allt skäl för alla, som vilja slå vakt om tryckfriheten, att varna för ett förnyande av lagen.

Jag hade särskilt svårt att förstå herr Karl Karlsson, då han i slutet av sitt anförande vädjade till kammaren att slå vakt kring tryckfriheten genom att godkänna den kungl. propositionen. Om man i en anordning av detta slag ser ett allvarligt hot mot tryckfriheten borde ju konsekvensen kräva, att man yrkade avslag på det hela. Men om man anser det nödvändigt att åtgärder i propositionens anda vidtagas, synes det mig lika nödvändigt att tillse, att lagstiftningen ges sådan effektivitet, att en regering får möjlighet att förhindra spridningen av dessa landsskadliga tidningar.

I detta fall måste jag säga att jag inte alls kan förstå de synpunkter som utskottets ärade ordförande framförde, då han till nöds kunde vara med om att koppla in de enskilda järnvägarna i förbudet mot distribution av tidningarna, men inte ville utvidga förbudet till att omfatta busslinjerna. Var och en i kammaren vet ju, att åtskilliga busslinjer här i landet ägas av järnvägar och att åtskillig trafik ombesörjes antingen av järnvägar eller av bussar, att bussarna alltså för vissa delar av landet fylla samma funktioner som järnvägarna och gå efter en bestämd tidtabell. Under sådana förhållanden förefaller det mig alldeles naturligt, att om man vill skapa ett hinder på ena hållet och inte anser att grundlagen står i vägen, kan man också vidta samma åtgärd på det andra hållet, nämligen då det gäller denna regelbundna busslinjetrafik. Jag hyser alltså inte den minsta tvekan att på denna punkt förorda utskottsforlaget framför propositionen.

Jag vill sluta som jag började med att beklaga att det skall vara nödvändigt att vidta åtgärder av detta slag, men då alla äro överens om att något måste göras, tycker jag att vi kunna se till, att vi göra det så effektivt som möjligt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Då jag förberedde den proposition, som nu är föremål för överläggning i kammaren, hade jag en mycket stark känsla av att jag befann mig på gränsmarkerna till det område, som i vårt land skyddas genom tryckfrihetsförordningens föreskrifter. Det är naturligtvis teoretiskt sett möjligt att på administrativ väg införa stadganden, som kunna anses stå i strid med, om inte ordalydelsen, så åtminstone andan i de bestämmelser i tryckfrihetsförordningen, som tillförsäkra varje svensk man rätt att utan några i förväg lagda hinder utge en skrift och utge den på sådant sätt, att den kommer inför allmänhetens ögon, samt föryttra denna skrift. Men det har för mig stått klart, att de regler, som föreslås i propositionen, icke stå i strid med våra grundlagar och att man genom dem icke har överskridit en rågång som bör respekteras. Vad som här föreslås är endast regler, som avse att från all skyldighet att befordra skrifter av den art, varom här är fråga, fritaga enskilda företag, som fått sig vissa förpliktelser ålagda. I fråga om de statliga inrättningarna tar man ytterligare ett steg, i det att man förbjuder dem att befordra sådana skrifter, varom här är fråga. Under detta förbud inbegripas enligt propositionen även de enskilda järnvägarna. Utskottet har tagit ett steg längre, såsom vi hört utvecklas under debatten.

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)

Jag skall icke ingå på den principiella sidan av den skillnad, som föreligger mellan propositionen och utskottet. Den är ju tillräckligt belyst under den debatt, som här har ägt rum.

Jag skall icke heller närmare utveckla det säkerhetssystem, som är föreslaget i propositionen i syfte att förhindra, att den befogenhet, som tillägges Kungl. Maj:t, skulle kunna användas på ett godtyckligt sätt. Jag ber bara att få påpeka, att de organ, genom vilka svenska folket uttalar sin mening om rätta bruket av tryckfriheten — jury och tryckfrihetskommitté — äro inkopplade i systemet på sådant sätt, att det fordras ett fällande utslag från deras sida i fråga om en skrift, innan denna kan bli föremål för ytterligare åtgärder från Kungl. Maj:ts sida av det slag, som omtalas i propositionen.

Det har här sagts, att man skulle kunna i ett eventuellt förbud från Kungl. Maj:ts sida rörande befordran av viss skrift se en ytterligare straffåtgärd gentemot exempelvis en tidning, som blivit tillräckligt straffad genom, låt oss säga, juryns utslag och efterföljande dom. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten vid att denna författning — som fackmannen genast ser — icke är straffrättsligt konstruerad, utan att vad därigenom ges är regler för administrativa ingripanden. Vidare är det tydligt, att man icke, om man skall nå en effekt, kan låta ett dylikt ingripande från statens sida på administrativ väg göras beroende av att ett större antal fällande utslag av jury förekommit. Det är nödvändigt, om man skall använda detta maktmedel, att man skall kunna använda det utan att upprepa en långt utdragen judiciell förhandling gentemot skriften inför jury.

Det har smärtat mig att höra särskilt herr Pauli använda det uttrycket, att denna förordning ingår som ett led i den aktion mot den svenska tryckfriheten, som har satts i gång på sista tiden. Jag är en varm vän av den svenska tryckfriheten, och de åtgärder, som ha företagits från min sida, ha ingalunda avsett att hindra det bruk av svensk tryckfrihet, som är garanterat genom grundlagen. Vad jag har vidtagit åtgärder emot, har varit missbruk av tryckfriheten, bestående av smädelser gentemot främmande folks styresmän, smädelser av sådan art, att de äro förbjudna genom uttryckliga bestämmelser i tryckfrihetsförordningen. Häri ligger naturligtvis ingalunda, att jag skulle vilja intaga den ståndpunkten, att vi i den stora strid, som pågår i världen, skulle intaga en ideologisk neutralitet, såsom förordats från vissa diktaturländer. Jag ställer mig på den ståndpunkten, att de fakta, som föreligga i den stora meningsbrytning som går genom världen, de handlingar, vartill man gör sig skyldig under den stora striden, äro tillräckliga för att vi på grundvalen av dem skola kunna bestämma vårt omdöme. Det är fullständigt överflödigt, att man som ett retoriskt medel utöver det hårda språk, som fakta tala, tillgriper den dekorativa utstyrseln med smädelser.

Det är ur min synpunkt på tryckfriheten förklarligt, att en del tidningsorgan, vilka företräda diktatoriska meningsriktningar, icke blivit föremål för åtal. Det har skett av det skälet, att de ha framställt dessa åsikter inom den ram, som grundlagen föreskriver. Det har då icke förefallit mig vara en riktig tillämpning av tryckfrihetsförordningen att ingripa gentemot dem genom åtals anställande.

Det är möjligt, att ett eller annat tidningsnummer undgått min uppmärksamhet. Jag vill emellertid fästa herrarnas uppmärksamhet vid att det råder hos många, som äro livligt upprörda av det skådespel, de få bevitna, en känslöstämning, som gör att de finna mycket långt gående och mycket skarpa uttalanden av den tendens, som de själva gilla, vara mycket oskyldiga, medan de däremot bli ytterst upphetsade över ett uttalande, som även i mycket mo-

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)
derat form företräder en annan ståndpunkt i den stora striden. Jag säger detta särskilt med adress till herr Fredrik Ström, och jag vill säga ytterligare till honom, att om han finner någon tidningsartikel vara förgriplig och böra bli föremål för åtal och om han vill göra något i syfte att därmed förhindra att beskyllning för enögdhet kan riktas mot justitieministern, är jag mycket tacksam, om han vill fästa min uppmärksamhet på den artikeln och således förebygga att jag blir beskylld för ett sådant ledsamt lyte.

Det har talats här i debatten om faran för att den befogenhet, som propositionen avser att medföra för regeringen, skulle komma att missbrukas. Jag har försökt att både i lagtexten och i motiveringen till lagen tydligt angiva, att det här är fråga om en statens nödvärnsrätt gentemot meningsriktningar, som avse att med våld ersätta vårt fria statsskick med ett diktatoriskt styrelsesätt. Det har här under debatten sagts, att ett sådant nödvärn icke är behövt, därför att åtminstone ett av de partier, som kunde anses bli föremål för dess utövande, är obetydligt ur inrikespolitisk synpunkt; det har redan genom de åtgärder, som från enskilt håll vidtagits, reducerats till en faktor, som man icke behöver räkna med. Jag vill härom säga, för det första, att man ju ändå får upprätthålla en principiell skillnad mellan vad som skall vara tillåtligt enligt tryckfrihetsförordningens föreskrifter och vad som icke är tillåtligt, även om den felande icke skulle vara ur inrikespolitisk synpunkt livsfarlig för den svenska staten just vid det tillfälle, då han begår förbrytelsen. För det andra vill jag påpeka, att denna proposition har tillkommit just med hänsyn till de farliga tider, i vilka vi nu leva, just med hänsyn till det utrikespolitiska läge, som råder i vår närmaste omgivning. Ur den synpunkten kan det ju hända, att vissa tryckalster icke äro så ofarliga som det förefaller ur inrikespolitisk synpunkt. När Sovjetunionen skickade trupper in över gränsen till vårt östra broderland, skedde det, som vi alla minnas, under proklamation av att dessa trupper kommo som befriare av den förtryckta arbetareklassen i Finland. Hur hade Sovjetunionens regering kommit på den idén att framställa saken på detta sätt? Det finns mycket som tyder på att bakom denna proklamation lågo uppgifter, lämnade av kommunisterna, vilka hade givit de styrande i Sovjetunionen en föreställning att läget i Finland skulle vara sådant. Vilsledande uppgifter, som för oss själva förefalla alldeles orimliga på grund av den kunskap, som vi äga om det verkliga förhållandet, kunna i en främmande omgivning, som saknar kännedom om förhållandena i ett visst land, tillmätas en trovärdighet, som de helt och hållet sakna, och på den grund leda till följder, som kunna vara farliga eller i varje fall beklagliga.

Det är för övrigt en mycket mild nödvärnsrätt som föreslås i denna proposition. Staten betager icke den enskilde hans möjligheter att utgiva och sprida sina skrifter. Det är icke så, att staten äger ett rättsligt monopol på spridning av skrifter och att staten ställer den enskilde utanför möjligheten att komma i åtnjutande av detta monopols tjänster, utan den enskilda företagsamheten har fortfarande ett område, inom vilket skrifter kunna utgivas och spridas.

Jag erkänner, att det icke under lugnare tider skulle ha fallit mig in att komma med ett förslag sådant som detta, och jag delar till fullo de förhoppningar, som det givits uttryck åt i denna debatt, nämligen att detta lagförslag måtte bli så kortlivat som möjligt. Dess giltighetstid utgår ju den 31 mars 1941. Det skulle säkert glädja oss alla, om vid den tidpunkten vi hade så lugna förhållanden, att något behov av en förlängning av denna förordning då icke föreligger.

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)

Herr **Herlitz**: Herr talman! Det är för en helt kort deklaration, jag har begärt ordet.

Efter min mening finns det ur grundlagssynpunkt mycket starka betänkligheter att anföra emot denna lag. Det är självklart, att frågan, huruvida denna lag överensstämmer med grundlagen eller icke, till syvende og sist blir en omdömesfråga och att ingen av oss här kan påstå: jag har rätt och du har orätt. Men jag har känt ett behov att deklarerera, att för min del omdömet måste utfalla i den riktningen, att denna lagstiftning är föga förenlig med tryckfrihetsförordningen. Ändå kommer jag utan egentlig tvekan till det resultatet, att jag vill rösta för bifall till lagförslaget, ty hur mycket jag än behjortar tryckfrihetens betydelse, är jag fullkomligt övertygad om nödvändigheten av att i sådana tider som dessa vidtagna sådana mått och steg som de föreslagna, och det står klart för mig, att inför ett sådant vitalt intresse får man, även om man är aldrig så intresserad för grundlagarnas helgd, låta betänkligheterna fara. Man får göra det, så länge vi ha den orimliga anordningen — som torde sakna motstycke i något annat land — att tryckfrihetsrätten med alla dess detaljer och enskildheter är reglerad i grundlag, och så länge det inte finns någon möjlighet att genom snabbare beslut, än den nuvarande ordningen tillstodder, ändra grundlagarna. Då grundlagarna och formerna för grundlagsstiftning äro sådana som de äro, ställes man inför ett sådant dilemma som detta, och hur livligt och djupt man än känner önskvärheten av att allting skall gå i överensstämmelse med vår rättskulturs traditioner, måste man ändå vika. Man gör det ju med jämförelsevis gott samvete, då man hör till dem, som sedan åratals tillbaka pekat på detta förhållande och framhållit de vådor, som vårt land utsätter sig för, om det en gång kommer i en allvarlig situation, med dessa stela grundlagar, som kunna binda oss till händer och fötter på det mest fördärliga sätt.

Jag har velat uttala detta, i förhoppning att den erfarenhet, vi göra i dag om vad grundlagarna betyda i en sådan tid som denna, måtte i någon mån ihågkommas vid det tillfälle, då riksdagen får under sin behandling ett i år väckt förslag om beredande av möjlighet för en grundlagsstiftnings genomförande vid den riksdag, då förslag därom väckes. Hade vi haft en sådan möjlighet redan nu, hade alla våra bekymmer på denna punkt icke behövt inställa sig.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Karlsson, Karl**: Herr talman! Det tycks, åtminstone hos vissa talare, som haft ordet sedan jag sist yttrade mig, råda den uppfattningen, att det låg någon tvetalan i vad jag sade vid föregående tillfälle. Jag har kanske inte talat ut så tydligt och klart, att det har förståtts, och jag anser det därför nödvändigt att avge en förklaring.

Det är riktigt, att vad jag sade förra gången närmast var en deklaration för avslag. Rent principiellt är det också min mening, att förslaget borde avslås. Men det finns en omständighet, som jag här talade om förut och som jag menar måste medföra ett undantag ifrån en given regel, och det är, att statens järnvägar liksom postverket äro samhällets egna kommunikationsföretag, medan de skrifter, vilkas spridande förslaget avser att förhindra, äro riktade emot samhället självt. Även om jag principiellt är motståndare till detta förhindrande, kan jag inte se något oriktigt i att samhället vägrar att med sina egna kommunikationsmedel befordra skrifter, som äro riktade emot samhället självt, och detta sökte jag i mitt förra anförande förklara.

Ang. förbud mot postbefordran av vissa periodiska skrifter m. m. (Forts.)

Herr Gärde anförde gent emot mig, att när man nu vill förhindra någonting, så måste man också tillse, att maskorna — som han uttryckte sig — icke bleve så stora, att det man ville förhindra trängde genom maskorna. Då måste jag verkligen undra, om man med den utvidgning av Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet föreslår, tror sig ha fått tillräckligt små maskor, så att det gift, som man vill förhindra spridningen av, icke skall kunna komma ut genom maskorna. Man vill ju endast förbjuda befordran med motorfordon i linjetrafik, under det all annan spridning skulle vara tillåten. Man kan således inte säga, att utskottets förslag är mera konsekvent än reservanternas, när man särskilt går till angrepp, därför att de enskilda järnvägarna äro medtagna i reservationen liksom i Kungl. Maj:ts förslag.

Jag skall, herr talman, icke fördröja avgörandet, ehuru det skulle finnas åtskilligt att tillägga. Möjligen skulle jag kunna tillfoga ett beklagande, som jag inte trodde, jag skulle behöva göra, över att representanterna för det fria ordet här icke ha hävdad en något annan uppfattning än som från det hållet tillkännagivits. Det har förvånat mig, att man från den sidan kan vara med om att sätta en spärr på det sätt, som utskottet vill.

Jag ber, herr talman, att åter få yrka bifall till reservationen.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Jag försökte nyss genom ett par exempel visa, att man skulle kunna med tryckfrihetsförordningens bestämmelser förena en möjlighet för statens trafikmedel att vägra befordra spridningen av vissa skrifter. Det stora frågetecknet har för mig varit, huruvida det är möjligt att genom lagstiftning utsträcka förhindrandet av skrifternas spridning, även till enskilda trafikmedel. När jag slutade mitt förra yttrande utan att framställa det yrkande, som jag framfört i första lagutskottet, så tänkte jag mig, att den följande diskussionen skulle kunna häva mina betänkligheter emot Kungl. Maj:ts förslag på den punkten, då det tar med även enskilda järnvägar. Så har icke skett.

Det händer ju ibland, herr talman, att man i ett utskott framställer ett yrkande, som man inte ovillkorligen anser sig böra fullfölja genom en reservation. I det nu föreliggande fallet har jag icke till utskottsutlåtandet antecknat det yrkande, som jag gjorde i utskottet, men efter den diskussion, som nu har förts, vill jag, fastän jag finner, att jag står alldeles ensam om min mening, till kammarens protokoll ha framfört detta yrkande för att rädda min själ. Den av mig förordade ändringen i 1 § skulle också medföra en redaktionell jämkning i 5 §.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till 1 § med strykande av orden »eller enskilda järnvägar».

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; samt 3:o) av herr *Schlyter*, att Kungl. Maj:ts framställning i ämnet skulle bifallas med den ändring i förordningsförslaget, att de i slutet av första meningen i 1 § första stycket förekommande orden »eller enskilda järnvägar» utelämnades.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 61, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till anordnande av skolbarnsbespisning jämte en i ämnet väckt motion.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel till luftskyddsanordningar vid telegrafverket m. m.; och nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för förstärkning av flygvapnet.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 57, att utskottets hemställan i utlåtande nr 38 samt, i fråga om förslaget nr 58, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 43 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.; samt

nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 62, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 7 samt, i fråga om förslaget nr 63, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 8 bifölles även av andra kammaren.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 72 och 79—83 blevo desamma på begäran bordlagda.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.30 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
